

A woman with short brown hair, wearing a red and black Star Trek uniform with a gold star insignia on the chest, stands in a futuristic corridor. She is looking directly at the camera with a slight smile. The background shows the curved walls and windows of a spaceship interior.

Å sikte mot stjernene

Star Trek og annen science fiction kan gi forskerne nye, etterlengtede bilder av virkeligheten.

Side 16–21

Gjer døra høg

Forskerforbundet har godt av meir debatt om eigen politikk.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

Kvart tredje år har Forskerforbundet representantskapsmøte. No nærmar det seg eit nytt, 20. og 21. oktober. Representantskapet er det øvste organet i forbundet. To av dei viktigaste oppgåvene er å vedta arbeidsprogram for neste treårsperiode og å velje nytt hovudstyre. Møtet plar elles ha føredrag eller innslag frå eksterne bidragsytarar, ei oppdatering på stoda til forbundet, og kva politisk/samfunnsmessig tilstand forbundet er ein del av, kanskje til og med er i vekselverknad med. Møtet er rikt på formalia, ritual, prosedyrar. Det er mykje som tyder på at alt går rett for seg.

Representantskapsmøtet er i mindre grad ein arena for politikkutvikling. Formatet – eit par hundre utsendingar og eit møte på to dagar – legg ikkje til rette for mange djupe debattar om kva politikk Forskerforbundet skal føre og korleis han skal fremmast. Det nemnde arbeidsprogrammet er eit styrande dokument for hovudstyret, men alle praktikalitetar tilseier at svært mykje ansvar og makt over løpande politikk ligg i hovudstyret og særskilt hjå leiaren. Det sitjande hovudstyret lagar òg framlegg til ny valkomité, som vert lagt fram på representantskapsmøtet. I dette kan det liggje eit konserverande element, spesielt ettersom den avtroppande leiaren utmerka godt kan hamne i komiteen.

Innstillinga frå valkomiteen har vore klar ei

Meiningsbryting i ope rom er det beste grunnlaget for å kome vidare her i livet og politikken.

tid. Forskerforum.no presenterte framlegget 16. september (heile lista kan òg sjåast på side 5). Petter Aaslestad er ikkje uventa føreslått som leiar i ein ny periode, elles er det mange utskiftingar. Mange vil likevel kjenne til kandidatane frå før. Eg liker at det er ei samling durkdrevne folk med svært mykje røynsle frå arbeidsliv og fagforeiningsarbeid, og mange av dei er vane med å stå i strid. Forskerforbundet er ein så mangslungen medlemsmasse at mykje av arbeidet med samansetjing nok går ut på å ta omsyn til alle omsyna: fordeling ut frå kjønn, geografi, institusjonstypar og stillingskategoriar. Ein kan merke seg at UiO er med i framlegget, etter tre år utanfor styret. Helseføretak og instituttsektoren er representerte, medan høgskulane, ifølgje valkomiteen, må nøye seg med varaplassar. Mellombels tilsette, til dømes stipendiatar, er ikkje med, og sektorane arkiv, bibliotek og museum manglar òg.

Valkomiteen har laga utfyllande presentasjonar av kandidatane med grunngivingar for kvifor den enkelte er vald, men ingenting om

kva dei står for. Det er ikkje tvil om at det er mange kvalifiserte folk. For å ta eit døme: Steinar Vagstad, som er føreslått som styremedlem, er samfunnsøkonom og lokallagsleiar ved UiB. Eitt av emna han kan mykje om er finansiering av forskning og høgare utdanning, han har til og med fått ein eigen rapport oppkalla etter seg. Men det er eit steg frå å kunne mykje om finansiering til å vite kva han meiner om finansiering, og slikt går ikkje fram av grunngivingane i det heile. For å sjå døme på meir reelle og politiserte val, treng vi ikkje gå lenger inn til eit anna forbund i Unio, Sykepleierforbundet, som no har 15 kandidatar til forbundsstyret. Berre seks av dei kan verte valde, medan seks andre kan verte vara. Forbundsleiaren har ingen motkandidatar no, men det finst fire kandidatar til to nestleiarverv. I medlemsorganet Sykepleien, svarar kandidatane på kvifor dei bør veljast og kva som er hjartesakene deira.

På representantskapsmøtet til Forskerforbundet er det for all del høve til å kome med andre framlegg til styre. Seinast for tre år sidan, vart utfallet eit anna enn framlegget frå valkomiteen. Den gongen hørde eg frå fleire kanar: Ein skal ha respekt for valkomiteens arbeid. Her har dei møttest og diskutert i årevis – det er useriøst å skulle kome med andre framlegg på tampen.

Eg er samd eit stykke på veg: Valkomiteen gjer eit viktig arbeid, og det skal ein del til å matche komiteen i oversyn og gjennomtenktheit. Men, snarare enn å uglesjå den vesle debatten som førekjem, bør ein debatt om kva politikk Forskerforbundet skal føre skje heile tida, med eller utan tilknytning til leiar- og styreval. Ein slik debatt er velkomen i spaltene til Forskerforum. Det beste er ikkje andekting lytting til valkomiteen eller andre komitear. Meiningsbryting i ope rom er det beste grunnlaget for å kome vidare her i livet og politikken.

Godt møte. God debatt!

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

16: Former framtiden

– I nyere tid har begrepet utopi fått en klang av noe som er mislykket eller fullstendig urealistisk, sier samfunnsforsker Stig Larssæther. Han etterlyser mer utopisk tenkning for å skape en bedre framtid.

24: Oppdrageren

– De som sier at å snakke med mediene tar altfor lang tid, er nok de som aldri har prøvd det. Det sier Stein Erik Ulvund, professor i pedagogikk og medieyndling, som i 30 år har gitt råd om barneoppdragelse.

28: Kampen for tilhørighet

Mange steder i Midtøsten har kristne og muslimer levd fredelig side om side. En ny forskningsantologi forteller hvordan de siste tiårs kriger og storpolitikk har endret situasjonen radikalt.

5: Skifter ut styret

Leder Petter Aaslestad får fortsette, mens de aller fleste styremedlemmene byttes ut. Det er innstillingen fra valgkomiteen for nytt hovedstyre til Forskerforbundet.

7: Stagnerer ved sykehusene

Forskere ved sykehusene mangler muligheter til avansement. Sykehusene burde hatt samme opprykksystem som instituttsektoren, mener tillitsvalgt.

9: De unges forbund

Nær 160 søkte om plass i det nyopprettede Akademiet for yngre forskere. Navnene på de 20 utvalgte medlemmene er nå offentliggjort.

10: Skiller oss ut i Norden

– Det er påfallende at vi ikke har et samlet kvinnehistorisk arkiv her i Norge, vi som har så lange tradisjoner for å jobbe for kvinners rettigheter, sier Kilden-direktør.

12: Hvem styrer fagbibliotekene?

– Selv om Aslak Sira Myhre blir lønnet av Kulturdepartementet, skulle jeg ønske at han var nasjonalbibliotekar også for fagbibliotekene, sier bibliotekdirektør.

FASTE SIDER

32: Tilbakeblikk

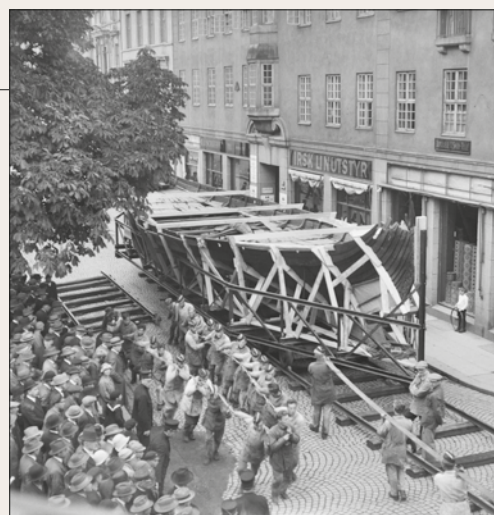
36: Bøker

38: Kronikk

39: Gjesteskrivent

40: Debatt

41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 8/2015 – 47. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

JOURNALISTER: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no, JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRÅD: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Scanpix. Trykk: Kroma Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19150

ØNSKER STRENGERE LOV

Forskerforbundet ønsker endringer i tjenestemannsloven.

Tjenestemannsloven blir nå vurdert av et partsammensatt utvalg der Forskerforbundets hovedorganisasjon Unio er representert. Loven er sentral for ansatte i universitets- og høyskolesektoren, der bruken av midlertidige ansettelser er særlig høy.

– Vi hadde gjerne sett at adgangen til å ansette midlertidig ble strammet inn, og at tjenestemannsloven kom nærmere arbeidsmiljøloven på dette punktet, sier leder av fagpolitisk avdeling i Forskerforbundet, Bjørn T. Berg.

HØY MIDLERTIDIGHET

Mens arbeidsmiljøloven regulerer arbeidsforhold i det private, regulerer tjenestemannsloven arbeidsforhold i staten.

– Tjenestemannsloven gir videre adgang til å tilsette midlertidig enn arbeidsmiljøloven, og det er ingen grunn til å tro at adgang til midlertidighet ikke blir brukt. Det ser vi i universitets- og høyskolesektoren, sier Berg.

I 2014 var 7,8 prosent i norsk arbeidsliv ansatt midlertidig. Ved universiteter og statlige høyskoler var hele 17,7 prosent av vitenskapelig

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Å stramme inn adgangen til midlertidig tilsetting etter tjenestemannsloven vil ha effekt, sier Bjørn T. Berg.

ansatte og 14,3 prosent av administrativt ansatte i midlertidige stillinger.

– Bruken av midlertidige stillinger har vært stabilt høy tross store endringer i sektoren, som kvalitetsreformen, den store økningen i stu-

dentmassen og den eksternt finansierte porteføljen, sier Berg.

EGEN UH-GRUPPE

Samtidig har regjeringen nedsatt en arbeidsgruppe, bestående av fire personaldirektører, som skal kartlegge bruken av midlertidige stillinger i UH-sektoren. Særlig tre grupper skal kartlegges: eksternt finansierte undervisnings- og forskerstillinger, stillinger på lektornivå og administrative stillinger.

– Vi vet mye om utviklingen når det gjelder andelen midlertidig ansatte i de tre gruppene, men mindre om hvor lenge den enkelte er midlertidig ansatt. Vi vet heller ikke om den enkelte har langvarige ansettelsesforhold, eller går fra den ene kortvarige midlertidige ansettelsen til den neste. Det er denne typen spørsmål arbeidsgruppen skal gå nærmere inn i, sier statssekretær i Kunnskapsdepartementet Bjørn Haugstad.

Både arbeidsgruppen og utvalget skal legge frem sine konklusjoner innen 18. desember.

✦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

FORSKERFORBUNDET

HVA SKAL DET KOSTE?

Hovedstyret ønsker at midlertidig kontingentøkning skal gjøres permanent.

På forrige representantskapsmøte i Forskerforbundet vedtok organisasjonen å øke medlemskontingenten de neste tre årene, frem til 2015. Formålet var å bygge opp sikringsfondet etter storstreiken i 2012, samt gi et ekstra bidrag til andre større prosjekter i forbundet. Kontingentøkningen foregikk ikke uten diskusjon. Representanter fra Universitetet i Tromsø fremmet et motforslag om ikke å øke kontingenten. Forslaget falt imidlertid med 1900 mot vel 11 000 stemmer.

VIL OPPRETTHOLDE AKTIVITETEN

Representantskapet, som er forbundets øverste organ, godtok derfor et kronetillegg på 408 kroner i året per medlem. Nå er målet nådd, og sikringsfondet, som skal finansiere medlemmers utgifter i tilfelle streik, er tilbake på normalt nivå. Likevel foreslår hovedstyret at kontingenten skal beholdes som ordinær kontingent.

– Vi kommer til å foreslå at vi holder kontingenten for de neste årene på det nivået den er på i dag, justert for lønns- og prisendringer. Det innebærer at vi beholder ekstrakontingen-

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Vi ønsker å videreutvikle en aktiv organisasjon, sier Petter Aaslestad.

ten, som er på 34 kroner i måneden, sier leder Petter Aaslestad.

– Hvorfor skal Forskerforbundet beholde en ekstra økning når formålet er oppnådd?

– Ekstrakontingenten var ment å skulle styrke sikringsfondet etter streiken i 2012, men den skulle også brukes til større prosjekter

knyttet til den lønnspolitiske strategien. Vi har lagt oss på et høyt aktivitetsnivå som vi ønsker å fortsette med. I tillegg til hjernekraftkampanjen, som var en del av dette, har vi bare i år opprettet 40 nye lokallag, og vi har økt studentrekrutteringen betraktelig. Dette er ting som vi må følge opp videre. Vi ønsker å opprettholde aktiviteten og videreutvikle en aktiv organisasjon. Det er viktig nå, også med tanke på et tøffere arbeidsliv som vil kreve et slagkraftig forbund.

TAR AV OVERSKUDD

Aaslestad forteller at forbundets aktivitetsnivå også har vært finansiert gjennom å ta av forbundets akkumulerte overskudd. Det mener han gir nok en grunn til å beholde ekstrakontingenten som ordinær kontingent.

– Det har vært en bevisst politikk å legge aktivitetsnivået til det vi har hatt muligheter til. Hvis vi fortsetter med dagens aktivitetsnivå, vil det overskuddet til slutt være brukt opp.

✦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

VIL BYTTE HELE STYRET

Forskerforbundets leder får fortsette, men resten av forbundets hovedstyre blir byttet ut i valgkomiteens innstilling.

Unntaket er vararepresentant Tom Roar Eikebrokk fra Universitetet i Agder, som foreslås som ordinært medlem. Ellers er det bare nye fjes i valgkomiteens forslag til nytt hovedstyre for Forskerforbundet.

Det er ikke dermed sagt at det er ukjente fjes for dem som har fulgt Forskerforbundet en stund. På listen står navn som hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Tromsø Ellen Karoline Dahl, hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Oslo Kristian Mollestad, leder og hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Bergen Steinar Vagstad.

SAMLENDE LEDER

Valgkomiteens leder har vært Marit Eriksen, førsteamanuensis ved Høgskolen i Østfold. Hun sier til Forskerforum at det var naturlig å gå inn for gjenvalg av Petter Aaslestad som leder, blant annet fordi det nylig har vært utskiftning i Forskerforbundets toppledelse. Forbundets generalsekretær Sigrid Lem gikk av med pensjon i fjor og ble erstattet av Hilde Gunn Avløyp, som kom fra stillingen som generalsekretær i Maskinistforbundet.

– Vi mener det er viktig at Petter Aaslestad fortsetter for å sikre kontinuitet i forbundet, med tanke på at vi har ansatt ny generalsekretær, sier Eriksen.

– Vi mener at han har vært en samlende leder som har vektlagt betydningen av politisk kontakt med regjering og storting. Og gjennom arbeidet i Unio har han posisjonert seg som leder av Unio stat og gitt Forskerforbundet en god mulighet til å realisere forbundets lønnspolitiske strategi, sier Eriksen.

Selv sier Aaslestad at han er glad for å bli innstilt.

– Vi er midt inne i noen krevende prosesser som jeg gjerne vil bidra til å dra videre. Da kan jeg nevne strukturreform i UH-sektoren, endringer i tjenestemannsloven og arbeidsmiljøloven, ny finansieringsmodell og modernisering av hovedtariffavtalen – og ikke minst tid til forskning og faglig utvikling innen akademia, instituttsektor, ABM og offentlig forvaltning. Det er veldig store saker for våre medlemmer. Det er det jeg ønsker å bruke de neste tre årene på, med full innsats, sier Aaslestad.

INGEN DRAMATIKK

Marit Eriksen forteller at det er sammensatte årsaker til at hele styret byttes ut. Noen av medlemmene var modne for utskiftning etter regelverket, som tilsier at ingen skal sitte mer enn to perioder som ordinært styremedlem. Enkelte skal også ha ønsket å bli avløst.

– Det er ingen dramatikk i dette. Vi har

FOTO: JOHANNE LANDSVÆR

■ – Det er ingen dramatikk i dette. Vi har måttet tenke helhetlig og mener at dette er det beste alternativet, sier Marit Eriksen.

måttet tenke helhetlig og mener at dette er det beste alternativet.

Valgkomiteen har vektlagt at Forskerforbundets medlemmer jobber i sektorer som står overfor omfattende reformer og omstillinger. Valgkomiteen viser til strukturreformen og ny finansieringsmodell i universitets- og høyskolesektoren, endringer i arbeidsmiljøloven og mulige endringer i tjenestemannsloven

– Hele feltet er under press. Vi står nå overfor store utfordringer på mange felt. Derfor har det vært viktig for oss å sette sammen et faglig sterkt styre som vi mener vil utgjøre et godt team sammen med Petter.

– Flere av kandidatene til hovedstyret er kjente navn i Forskerforbundet. Har dere gått etter de mest synlige?

– Vi har gått for erfaring og kompetanse. Det at de har vært synlige, tyder også på et sterkt engasjement. Dette er mennesker som vi opplever har sitt hjerte og engasjement for Forskerforbundets virksomhet. Vi mener vi har satt sammen et lag som utfyller hverandre, som vi tror kan gi leder god støtte, og som vi tror kan realisere arbeidsprogrammet til Forskerforbundet på en god måte.

UIO TILBAKE?

Under forrige representantskapsmøte for tre år siden trakk Universitetet i Oslos kandidater seg fra valget. Det medførte at Forskerforbundet største lokallag ikke fikk representasjon i hovedstyret. Nå er hovedtillitsvalgt Kristian Mollestad glad for at han og UiO er foreslått.

– Det er veldig hyggelig å være nominert. Det har vært merkbart at vi ikke har hatt en plass i hovedstyret. Vi har aldri vært i den situasjonen før, og vi merker at det har vært en større avstand til politikken. Jeg har hørt fra

andre lokallag at det er uheldig og merkelig at det største lokallaget ikke er representert. Men det er representantskapet som avgjør, og det skal ikke være en automatikk i at UiO er representert.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Valg av hovedstyre

Hovedstyret velges under representantskapsmøtet som avholdes hvert tredje år. I 2015 er møtet 20. til 21. oktober.

Valgkomiteens innstilling:

- Leder: Petter Aaslestad (62), professor, NTNU
- Ellen Karoline Dahl (54), universitetslektor og hovedtillitsvalgt, UiT
- Tom Roar Eikebrokk (52), professor og nestleder i lokallaget, UiA
- May-Britt Ellingsen (59), seniorforsker og tillitsvalgt, Norut
- Brita Haugum (45), klinisk ernæringsfysiolog og tillitsvalg, Akershus universitetssykehus
- Kristian Mollestad (49), forskningskonsulent og hovedtillitsvalgt, UiO
- Steinar Vagstad (52), professor og lokallagsleder, UiB
- 1. varamedlem: Kristin Ran Choi Hinna (54), førstelektor og hovedtillitsvalgt, Høgskolen i Bergen
- 2. varamedlem: Rolf Borgos (66), høgskolelektor og hovedtillitsvalgt, Høgskolen i Lillehammer
- 3. varamedlem: Inger Auestad (46), førsteamanuensis og lokallagsleder, Høgskulen i Sogn og Fjordane

HARDT PRESS PÅ TILLITSVALDE

**Somme meiner dei er for ettergivande. Andre synest dei er for tøffe.
Å vere tillitsvald ved fusjonar er krevjande.**

– Generelt har tillitsvalde eit stort arbeidspress, og omfattande fusjonsprosessar fører med seg mykje ekstraarbeid, seier Kristian Steinnes, leiar i lokallaget til Forskerforbundet ved NTNU.

NTNU er midt i fusjonsprosessen med Høgskulen i Gjøvik, Høgskulen i Ålesund og Høgskulen i Sør-Trøndelag, og som tillitsvald står Steinnes midt i stormen.

– Nokre av medlemmene våre er imot fusjon, medan andre er meir positive. Fusjonen kan få store konsekvensar for nokre av dei tilsette, men små konsekvensar for andre. Om vi ikkje greier å forhandle fram gode nok avtalar, kan det få følgjer for medlemmene våre. Så det er eit stort ansvar å ha. Samtidig bør vi tillitsvalde ha ein best mogleg dialog med leiinga, seier Steinnes.

Men medlemmene har ulike meiningar også om dette:

– Ein kan lett bli skulda for å vere servil andsynes leiinga, eller ein får høyre at ein er for tøff. Somme meiner det viktigaste er å vere konstruktiv i forhandlingar, medan andre meiner ein bør stå på krava og setje hardt mot hardt.

KRITIKK FRÅ PRESSA

Steinnes vart pressa hardt då Adresseavisen kritiserte Forskerforbundet ved NTNU for å halde resultata frå ei intern medlemsundersøking hemmeleg.

– Ja, vi gjekk ikkje til media med resultatet, men alle medlemmene våre vart informerte om hovudfunna i undersøkinga. Då vi sende ut undersøkinga, lova vi at vi ikkje ville distribuere resultatet til andre enn lokallaga hjå fusjonspartnarane, og då ville det vore feil å gå til media med dei. Men vi nytta sjølv sagt informasjonen i møte med leiinga ved NTNU, det var eit sentralt poeng med heile undersøkinga.

Han meiner kommunikasjon ut til pressa og offentlegheita er svært viktig.

– Men det er også svært utfordrande å vere til stades på ein god måte til rett tid, seier han.

Høgskulen i Ålesund (HiÅ) er ein av høgskulane som no blir slått saman med NTNU. Gunnhild Naustdal Furnes, som er tillitsvald for Forskerforbundet ved HiÅ, seier dei tillitsvalde på dei mindre institusjonane har blitt godt tekne imot ved NTNU.

– Dei ulike organisasjonane ved NTNU har

FOTO: PÅL THONSTAD SANDVIK

■ – Får vi ikkje gode nok avtalar, kan det få følgjer for medlemmene, seier Kristian Steinnes.

eit godt samarbeid. Men både Ålesund og Gjøvik blir jo veldig små samanlikna med NTNU, og det i seg sjølv gjer arbeidet krevjande.

– Den største utfordringa er at alt må gå så fort, og som tillitsvald kjenner ein på eit stort ansvar for å ligge i framkant i prosessen, seier ho.

KORTE FRISTAR

Hovudtillitsvald Ellen Karoline Dahl ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet (UiT) har vore gjennom fleire fusjonsprosessar. No står høgskulane i Narvik og Harstad for tur til å bli innlemma i UiT.

– NTNU har heilt andre utfordringar enn oss, blant anna når det gjeld trykk frå media. Her i Tromsø finst det vel ikkje ei avis som skriv om fusjonen med Narvik og Harstad, seier Dahl.

Ho meiner det tøffaste med fusjon, er tidspresset.

– Korte fristar gjer at ein som tillitsvald i liten grad har tid til å diskutere saker med medlemmene. Denne gongen har vi ikkje hatt spørjeundersøking, og vi har fått svært få reak-

sjonar frå medlemmene. Det verkar som om dei tilsette har akseptert fusjonen.

Dahl er nøgd med den noverande leiinga ved UiT, som er bevisst på å ta med organisasjonane tidleg i prosessen.

– KJEM UNDER KRYSSPRESS

Unio-leiar Anders Folkestad meiner tillitsvalde ikkje berre er utsette for tidspress, men også innhaldspress:

– Arbeidet til dei tillitsvalde verkar undervurdert. Her ligg det eit politisk press om at ting skal skje med det formålet å slå institusjonar saman. Dei tillitsvalde skal ikkje berre handtere politikken og rette seg etter vedtaka som er gjorde, men også takle motførestellingane som finst i mange miljø. Og då vil dei tillitsvalde kome under sterkt krysspress.

Folkestad meiner det er krevjande for tillitsvalde å ta i vare alle rettane på vegner av medlemmene. Han framhevar vidare kor viktig det er at leiinga involverer dei tillitsvalde i heile prosessen og gjev dei nok tid til å ta del i omstillingsarbeidet.

– Men i desse sakene trur eg det politiske kravet om omstilling i nokre tilfelle kan overskygge behovet for gode prosessar. Det er viktig å hugse at den eventuelle skepsisen dei tilsette har, også må vere ein del av fusjonsprosessen, seier han.

– Den største utfordringa er at alt må gå så fort.

GUNNHILD NAUSTDAL FURNES

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

ØNSKER EGEN KARRIEREVEI

Sykehusforskere som ikke er medisinere, har få sjanser til avansement. Nå vil tillitsvalgt ha endring.

Selv forskere med høy kompetanse og omfattende forskningsproduksjon mangler mulighet til forfremmelse ved sykehusene. Det gjør at den enkeltes kompetanse ikke synliggjøres, og man har få utviklingsmuligheter som arbeidstager, mener foretakstillitsvalgt ved Oslo universitetssykehus (OUS) Are Hugo Pripp.

– Blant Forskerforbundets medlemmer er det mange som først blir ansatt som stipendiat, så postdoktor, og så blir de forskere. Den tittelen har de resten av arbeidsforholdet, sier han.

– Hvis du ønsker opprykk, må du få en bistilling ved universitetet. Men for å få en bistilling, må du i de fleste tilfeller være kliniker, og dermed medisinere. Undervisningsstillinger på medisinstudiet er gjerne forbeholdt medisinere. Forskere med en annen fagbakgrunn, som mikrobiologi eller biokjemi, har kun et begrenset antall med aktuelle stillinger ved universitetet.

SER TIL INSTITUTTENE

Pripp vil at sykehuset skal lage en egen fast ordning for opprykk og karriereutvikling.

– Sykehuset burde hatt samme systemet som instituttsektoren, med forsker 1, 2 og 3, hvor opprykk skjer etter økende kompetanse og ansvarsområde. På den måten ville vi fått en faglig karrierevei innad på sykehuset og en synliggjøring av kompetanse og ansvar, sier han.

Av Forskerforbundet ved OUS sine 460 medlemmer er det 250–300 ikke-medisinere som jobber i forskningsrelaterte stillinger. Det er på størrelse med et stort institutt, sier Pripp.

Forbundet har tatt opp saken med ledelsen.

– Det er ikke direkte motvilje mot det, men det er heller ikke noe som sykehuset prioriterer. Ledelsen viser dessuten til at det er universitetets domene, fordi det er der man får opprykk. Universitetet sier at man ikke er ansatt hos dem, så det er ikke deres ansvar. Vi faller derfor mellom to stoler, sier Pripp. Han mener også at sykehusforskerne må måles etter litt andre kriterier enn de måles etter ved universitetet, hvor undervisning og veiledning er vektlagt mer.

ÅPEN FOR NY ORDNING

Etter at Forskerforum tok kontakt med ledelsen ved OUS, kan en endring være på vei.

– Det er en ordning vi absolutt er åpne for å diskutere, sier Erlend B. Smeland, forskningsdirektør ved OUS. Han understreker at problemstillingen ikke er unik for ikke-medisinere, men gjelder alle forskerne, da mange er professorkompetente uten å ha akademisk bistilling.

– For de rene forskerstillingene hos oss er

FOTO: ANSEL N/ER VIDNES

■ – Det viktigste er at sykehuset lager sitt eget system, slik at karriereveien ikke blir å knytte seg til universitetet, sier Are Hugo Pripp.

det hard konkurranse uansett profesjon, og de fleste har midlertidig, ekstern finansiering. Det er veldig få akademiske stillinger ved universitetene og høyskolene både for medisinere og folk med annen bakgrunn, sier han.

– I morgendagens sykehus vil det være økt behov for kompetanse fra ulike profesjoner. Da vil vi også ha større behov for personell med annen fagbakgrunn som er ansatt ved selve sykehuset, blant annet knyttet opp mot satsing på livsvitenskap og utvikling av personilpasset medisin.

Derfor ønsker OUS å ivareta disse faggruppene, sier Smeland.

– Vi er veldig opptatt av tverrfaglig kompetanse og samarbeid over profesjonsgrensene i forskning og har vært langt framme som universitetssykehus i å inkludere ulike faggrupper i miljøene våre i tett samarbeid med Universitetet i Oslo. Det er dessuten en stor konkurransefordel for oss i forskningssammenheng, og det er vi avhengig av gitt den krevende økonomiske situasjonen til sykehuset. Da må vi også tilrettelegge bedre og sikre mer forutsigbarhet for vårt forskerpersonell.

– FULLT MULIG Å ENDRE

– Administrasjonen ved det enkelte helseforetaket har full mulighet til å inngå lokale avtaler i forhandlinger med fagforeningen om dette,

for eksempel ved å inngå en særavtale om et slikt opprykkssystem. Her har arbeidsgiver en sjanse til å gjøre en forskerkarriere ved sykehusene mer attraktiv, sier Frank O. Anthun, forhandlingssjef i Forskerforbundet.

Han mener en slik karrierestige ikke minst er viktig med tanke på å rekruttere forskere fra universitet, høyskoler og forskningsinstitutt.

– De er vant til å ha et system for opprykk og vil ikke gi slipp på muligheten. Det er også en fordel når sykehuset skal søke forskningsopdrag, fordi det da blir kjent at man har forskere på et visst nivå, ifølge Anthun.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

Forskning ved Oslo universitetssykehus

- 1260 årsverk tilknyttet forskning
- 250–300 personer har akademiske bistillinger ved UiO
- 250–300 av Forskerforbundets medlemmer er i forskningsrelaterte stillinger og er ikke-medisinere

(Kilde: Erlend B. Smeland/Are Hugo Pripp)

ADVARER MOT «SØKNADSDOPING»

Medisinprofessor mener CV-juks er et utbredt problem.

– Skal vi forskere være troverdige, må vi vise 100 prosent presisjon. Akkurat som vi forlanger presisjon innen forskningsarbeidet vårt, må vi være ærlige med hva vi har gjort og ikke gjort. Vi kan ikke på noen måte justere våre meritter for å nå opp i konkurransen om forskningsmidler.

Det sier professor i medisin ved Universitetet i Oslo Ulrik Fredrik Malt til Forskerforum.

CV-PYNT

I en kronikk i Aftenposten i september problematiserte Malt det han kaller «søknadsdoping» – at forskere fremstiller seg selv og sine forskningsmeritter i et mer flatterende lys enn hva som sant er. Årsaken mener han er den harde konkurransen om forskningsmidler, som gjør at forskere lar seg friste til å smøre litt tykt på for å fremstå bedre i søknadene. Malt nevner ulike måter å bedrive søknadsdoping på, som urettmessige påstander om:

- høy impact factor i tidsskrifter man har publisert
- betydelig samarbeid med forskningsgrupper
- at man har fått støtte fra pasientforeninger
- at man har en høy nasjonal profil innen sitt felt

Malt medgir at han ikke vet hvor vanlig fenomenet er, men ut fra sin kontakt med forskningsmiljøet mener han denne typen påstander er langt vanligere enn man skulle kunne tro. Han mener også praksisen får fortsette fordi den ikke får klare konsekvenser.

FOTO: CC/ANL

■ I konkurransen om forskningsmidler kan noen skryte på seg meritter, frykter forskere.

– Mange har nok betraktet dette som en mindre forseelse. Det jeg har oppdaget når jeg har tatt det opp, er at nesten ingen vil snakke om det. Det har på en måte vært litt tabu. Ved å ta det opp håper jeg at folk blir litt mer bevisst, sier Malt.

– LOVER Å LØSE KREFTGÅTEN

Leder av Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag, Dag Brusgaard, forteller at komiteen ikke har vært borti denne typen saker. Som professor i medisin ved Universitetet i Oslo har Brusgaard imidlertid

opplevd varianter av det professor Malt kaller «søknadsdoping».

– Det er vel ikke bare at man blåser opp egne meritter, men også at man lover altfor mye i prosjektbeskrivelser. Det er et velkjent fenomen at man lover gull og grønne skoger og at kreftgåten skal løses. I min forskerkarriere syns jeg at noen kolleger har gått altfor langt. Og når resultatene av prosjektet ligger der, går man sjelden tilbake til søknaden og ser på hva de lovet.

– Hvorfor tror du enkelte tyr til slike overdriivelser?

– Det er nok et resultat av den beinhardte konkurransen om forskningsmidlene. Det er en konkurranse man i og for seg ikke kommer utenom, men den kan få utilsiktede konsekvenser.

UIO: – VELDIG ALVORLIG

Ett av ankepunktene til professor Malt er at institusjonene ikke tar denne typen juks på alvor. Han krever at institusjonslederne sørger for klare sanksjoner. Prorektor Ragnhild Hennum ved Universitetet i Oslo understreker imidlertid at universitetet ikke har noen kjennskap til enkeltsaker eller utbredelse av juks knyttet til søknadsskriving.

– Vi har ingen grunn til å tro at dette er et omfattende fenomen på UiO, men dersom vi oppdager det, er det veldig alvorlig. Man skal selvfølgelig gi korrekte opplysninger. Alle våre ansatte er godt innforstått med det. Om det likevel forekommer at noen oppgir noe feil, er det av andre grunner enn at de ikke er kjent med våre standarder, sier Hennum.

SKAL KARTLEGGE JUKS

De nasjonale forskningsetiske komiteene er nå i oppstartsfasen på en undersøkelse som skal kartlegge omfanget av uredel og diskutabel forskning i Norge, i samarbeid med Universitetet i Bergen og Høgskolen i Bergen. Resultatet av undersøkelsen skal publiseres i begynnelsen av 2017, 20 år etter forrige undersøkelse.

– Vi har veldig lite kunnskap om holdninger til denne typen praksis, forteller Helene Ingierd, sekretariatsleder for Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT).

Hun har ikke vært borti den typen CV-juks som professor Malt tar opp, men ser ikke bort fra at fenomenet kan være vanlig.

– Det er ingen tvil om at det er uetisk og kan skade forskningen å lyve om meritter. Å ta del i prosjekter uten at man har

den kompetansen man bør ha, innebærer at man går inn i prosjekter på feilaktig grunnlag. Det vil kunne føre til at man får dårligere forskning – ja, rett og slett bortkastet forskning.

Hun mener forskningsinstitusjonene har fått et mer bevisst forhold til forskningsetikk de siste ti årene. Samtidig ser hun utfordringer knyttet til gråsonerområder som dette.

– Man har vært opptatt av å ta de alvorligste bruddene. Forfalskning, fabrikering og plagiat er regnet som det store, stygge innen forskning, og så kan man lett glemme alt det andre som kan være vel så skadelig på sikt. Det er det vi ønsker å kartlegge i undersøkelsen vi nå skal i gang med, både typer praksis og holdningene til praksisen.

DE FREMSTE BLANT OSS

Norges beste unge forskere har kjempet om en plass i det nye Akademiet for yngre forskere. Nå er medlemmer og leder utpekt.

Det nyopprettede Akademiet for yngre forskere er klart for konstituering. Nærmere 160 søknader har blitt til 20 utvalgte medlemmer, og akademiet skal formelt konstitueres 29. oktober.

– Det har vært en overveldende respons. Antallet søknader overgår det som kom inn da Sverige og Danmark opprettet tilsvarende unge akademi for noen år tilbake. Det viser at akademiet dekker et behov hos unge forskere, sier prosjektleder Herdis Hølleland.

Det unge akademiet skal bli en arena hvor yngre forskere kan uttale seg om ting som er viktige for dem innen forskningspolitikk, i tillegg til at medlemmene skal jobbe med forskningsformidling. Det Norske Videnskaps-Akademi står bak initiativet.

FORMIDLING OG ENGASJEMENT

Etter en innledende vurderingsrunde av en fagkomité, hvor faglige meritter var avgjørende, ble 36 søkere innkalt til intervju. Intervjukomiteen bestod av professor Terje Lohndal fra NTNU (leder), forskningsjournalist Yngve Vogt fra Apollon og tidligere kunnskapsminister, nå leder for forskningsinstituttet Cicero, Kristin Halvorsen, i tillegg til Hølleland, som var sekretær.

De som til slutt ble vurdert som mest egnet for medlemskap, var kandidater som utviste god formidlingsiver og et særlig forskningspolitisk engasjement. Komiteen utpekte også leder og nestleder.

– Vi ville ikke at medlemmene skulle være nødt til å velge ledelse som det første de gjorde. Det ville ikke nødvendigvis ført til en rask oppstart som samlet medlemmene om hovedoppgavene, men kunne kanskje virket splittende, sier Hølleland.

Akademiets første leder er Guro Elisabeth Lind (38), forskningsgruppeleder ved Oslo universitetssykehus. Nestleder er Anders Schomacker (37), geolog ved NTNU, på vei til Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.

– Lind var blant de «eldste» søkerne, aldersgrense for medlemskap er 38 år. Hun har oppnådd svært mye allerede i sin karriere, men ble først og fremst valgt som leder fordi hun er en flink formidler og viser sterkt engasjement også for forskningspolitikk. Og så er hun en utrolig positiv og inkluderende person, noe som er viktig for å få et godt miljø i oppstartsfasen, sier Hølleland.

OVERASKET LEDER

Biolog og epigenetiker Lind var ikke forberedt på utnevnelsen.

FOTO: AKSEL KJÆR VINJES

■ – Vi må formidle hvor betydningsfull forskningen er for samfunnet, sier Guro E. Lind, leder for Akademiet for yngre forskere.

– For meg var det aldri noen plan å bli leder, men man takker naturligvis ikke nei til en slik spennende utfordring. Det er hyggelig at komiteen har sett egenskaper hos meg som gjør at de ønsker meg som leder, og jeg gleder meg til å ta fatt på oppgaven, sier hun.

– Først skal vi utarbeide et felles arbeidsprogram. Da har akademiet noe konkret som er omforent på tvers av fagdisipliner, slik at vi kan jobbe mot et felles mål. Så jeg skal vokte meg for å trekke fram saker i forkant som ikke er forankret i medlemsmassen.

Hun har likevel de politiske ambisjonene klare.

– Jeg brenner for økte bevilgninger til forskning og synes ikke langtidsplanen for forskning er ambisiøs nok. Vi er dårligst i Norden på bevilgninger til forskning. Når Norge først lager en slik plan, kunne man satset høyere. Vi kan derfor hjelpe med å dra i positiv retning for å få gjort den enda bedre, sier Lind.

KJØNNBALANSE

Hølleland opplyser at det var helt jevn balanse mellom kjønnene blant søkerne.

– Det var 50/50 fordeling av kvinner og menn blant søkerne. Kjønnbalansen er også jevn blant de 20 utvalgte. Vi har ikke forfordelt på grunnlag av kjønn, men har villet signalisere at dette er en moderne organisasjon som tar

Akademiet for yngre forskere

- **Monica Aas** Psykologi og alvorlig psykiske lidelser, OHS/UiO
- **Jan M. Aronsen** Medisin, Universitetet i Oslo og Bjørknes Høyskole
- **Einar D. Bøhn** Filosofi, UiA
- **Katrien De Moor** Menneskesentrert design, NTNU
- **Michael F. Duch** Utøvende musikk, NTNU
- **Kyrre E. Emblem** Kreftdiagnostikk og medisinsk avbildning, OUS
- **Katja Enberg** Evolusjonær økologi, fiskeriologi, Havforskningsinstituttet
- **Ingeborg P. Helland** Økologi, NINA
- **Aslak Hjeltne** Psykologi, UiB
- **Alexander R. Jensenius** Musikkvitenskap, UiO
- **Carl Henrik Knutsen** Statsvitenskap, UiO
- **Simen Kvaal** Teoretisk kjemi, UiO
- **Guro E. Lind** Kreftforskning, OUS
- **Arnfinn Midtbøen** Sosiologi, Institutt for samfunnsforskning
- **Laura S. Miles** Engelsk Litteratur, UiB
- **Kathrine R. Redalen** Biofysikk, AHUS
- **Marie E. Rognes** Anvendt matematikk, SIMULA
- **Anders Schomacker** Geologi, NTNU (snart UiT)
- **Katerini T. Storeng** Medisinsk antropologi, SUM (UiO)
- **Gudrun Østby** Statsvitenskap/freds- og konfliktforskning, PRIO

likestilling på alvor. Det er en forutsetning for å lykkes med et slikt prosjekt, mener hun.

– Søknadene fordelte seg også godt på fagfelt, selv om det var en overvekt av medisinere som søkte. Færrest søknader kom det fra teknologifag, mens samfunnsvitenskapelige fag var godt representert, sier hun og ønsker seg flere teknologer og humanister i neste søknadsrunde. Til neste år tas ti nye kandidater opp. Medlemskap er for fire år, mens leder og nestleder sitter for ett år.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

Les hele intervjuet på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no)

FRAGMENTERT NORSK KVINNEHISTORIE

Alle de andre nordiske landene har det. Sverige fikk sitt allerede i 1958. Bare Norge står uten et nasjonalt kvinnehistorisk arkiv.

– Norge har lange tradisjoner for å jobbe for kvinners rettigheter og likestilling mellom kjønnene. Derfor synes jeg det er påfallende at vi ikke har et samlet kvinnehistorisk arkiv, sier Linda M. Rustad.

Hun er direktør for Kilden kjønnsforskning.no, med basisfinansiering fra Norges forskningsråd. Kilden er den eneste norske representanten i Women's Information Network of Europe (Wine), som ellers teller en rekke kvinnehistoriske arkiver og biblioteker.

– Vi er jo verken et arkiv eller et bibliotek, men driver med journalistisk dokumentasjon av kjønnsforskning. Vi etterlyser imidlertid en samlet oversikt over hva som finnes av kilde-materiale om kvinners historie i Norge. Hvem som skal ha ansvaret for å huse et slikt arkiv, må andre bestemme, men Kilden kan bistå med å få oversikten over hva som finnes av materiale.

SVENSK PIONERER

Et kvinnehistorisk arkiv ble etablert i Sverige allerede i 1958, av tre ildsjeler i Göteborg. Asta Ekenvall og Rosa Malmström var bibliotekarer ved Göteborgs universitetsbibliotek, mens Eva Pinéus var leder av Fredrika Bremer Förbundets Göteborgsavdeling, en av de eldste kvinnesaksforeningene i Sverige.

– Dette var et privat initiativ fra de tre kvinnes side, og lenge var det å samle inn materiale fra enkeltkvinner og kvinneforeninger noe de gjorde på fritiden, forteller Berith Backlund. Hun er bibliotekar ved Göteborgs universitetsbibliotek og en av seks ansatte ved KvinnSam – Nationellt bibliotek för genusforskning.

I 1971 la samtlige av de kvinnelige representantene i Riksdagen fram et felles forslag om å opprette et eget bibliotek basert på den eksisterende arkivsamlingen, og Kvinnohistoriska samlingarna ble en permanent del av Göteborgs universitetsbibliotek. Den tverrfaglige litteraturlisten deres inneholder i dag mer enn 146 000 referanser til svensk og utenlandsk kjønnsforskning.

– Biblioteket er åpent for allmennheten, men vi brukes først og fremst av studenter, forskere og lærere, sier Backlund.

DANSK AKSJONSPLAN

I Danmark var det én kvinne som lenge kjempet fram det som i dag er kjent som Kvinno. Nynne Koch, ansatt ved Det kongelige bibliotek, begynte i 1964 på eget initiativ å registrere kvinne-relevant litteratur. I 1973 ble hun utnevnt til leder av en nyopprettet, såkalt feminologisk dokumentasjonstjeneste ved biblioteket. «Feminologi» betyr «læren om kvinner» og var et fag-

FOTO: ANDERS BEER WILSE, 1911 / EIER: NASJONALBIBLIOTEKET

■ Som første kvinne på Stortinget er Anna Rogstad en viktig del av den norske kvinnehistorien. (Illustrasjonsfoto).

område Koch introduserte lenge før kvinneforskningen hadde fått fotfeste ved universitetene.

– Men det var først i 1987 at Kvinno ble en selvstendig stiftelse med fast plass på statsbudsjettet. Det skjedde etter at Folketinget for første og eneste gang vedtok en aksjonsplan for kvinneforskning. Politikerne besluttet å opprette til sammen åtte egne kvinnelektorer ved universitetene for å styrke kjønnsforskningen, forteller Jytte Nielsen. Hun har vært ved Kvinno siden 1991, som forskningsbibliotekar og spesialkonsulent, og også en periode som leder.

Biblioteket er i dag et landsdekkende forsknings- og spesialbibliotek, åpent for alle, med et omfattende materiale innen kvinne-, manns- og kjønnsforskning. Siden 2001 har de arbeidet sammen med Kvindehistorisk Samling, som er et arkiv under Statsbiblioteket i Århus, om å digitalisere dansk kvinnebevegelsehistorie.

– TYPISK NORSK

I Finland ble det første informasjons- og dokumentasjonssenteret opprettet som en del av In-

FOTO: ANNE WINNERS RØDLAND

■ – Et kvinnehistorisk arkiv har vært etterlyst siden 1970-årene, sier Kilden-direktør Linda M. Rustad.

stitut for kvinneforskning ved Åbo Akademi i 1986, som også omfatter kvinnehistoriske samlinger. Senere ble Minna Senter for likestillingsinformasjon i Finland opprettet, med databaser med avhandlinger og oversikt over eksperter.

På Island ble Kvindehistoriske Arkiv ved Nasjonalbiblioteket institusjonalisert i 1990-årene.

– Jeg tenker at situasjonen i Norge, der vi mangler et samlet arkiv, er typisk norsk. Vi er veldig prosjektorienterte, men satser lite på organisering og struktur, sier Kilden-direktør Linda M. Rustad.

– Det finnes helt sikkert mye materiale rundt omkring, men ingen ser ut til å ta ansvar for å få en oversikt. Det får konsekvenser for de historiene som skrives. Den norske kvinnehistorien består i dag først og fremst av enkeltdykk ned i «Kystkvinnenes historie», «Kvinnenes historie under krigen» osv. Dermed blir det hele veldig fragmentert, og vi ender opp med sidehistorier til de store fortellingene – som fortsatt handler mest om menn.

➡ AV SIRI LINDSTAD

– BELASTES TIL BRISTEPUNKTET

NTNU skal samles på én campus. Forskerforbundet frykter for arbeidsforholdene i lang tid fremover.

I dag er NTNU i Trondheim fordelt på to campuser. I september bestemte regjeringen seg for å samle universitetet.

– Det er den klart beste løsningen. Det vil gi bedre utnyttelse av lokaler og kortere avstander for studentene. Dette vil også gjøre dette til et mer attraktivt universitet internasjonalt. Nå er ambisjonen lagt, det er denne veien det går, men det vil ta mange år å få dette på plass, sa Erna Solberg da hun besøkte NTNU med nyheten.

Det betyr at NTNUs campus på Dragvoll på sikt vil legges ned. Universitetsansatte og rektor Gunnar Bovim har uttrykt sterk ønske om at en eventuell flytteprosess gjennomføres raskt. Leder av Forskerforbundets lokallag på NTNU, Kristian Steinnes, er også glad for at NTNU skal samles. Samtidig er han bekymret for de ansattes arbeidsforhold mens flyttingen pågår.

PLASSBEKYMNINGER

– Vi ser betydelige utfordringer. Det er for eksempel ingen automatikk mellom samlokalisering og tverrfaglighet, men på samme tid ligger det mange muligheter til å utvikle mer samarbeid på tvers av fag og etablerte strukturelle og kulturelle rammer, sier Steinnes.

Han advarer allerede nå om at samlokalisering og nye bygg kan føre til dårligere arbeidsforhold dersom man ikke bruker nok ressurser på prosjektet.

– Vi er bekymret for at vi skal få for lite plass. Mange ansatte har behov for stabile, skjermede og forutsigbare arbeidsplasser i form av cellekontorer. Det er også viktig med gode undervisningslokaler. Samtidig vet vi at offentlige rammer for nye bygg er knappe. Det er viktig for de ansatte at vi får adekvate og gode arealer i de nye byggene.

FRYKTER LANGDRAG

Forskerforbundet er også bekymret for tiden det skal ta å flytte fra Dragvoll til Gløshaugen.

– Det har vært antydning en prosess på opptil 20 år. Det er vi ikke fornøyde med. Det kan bety en oppsplitting av fagmiljøer og uforutsigbarhet for de ansatte. Det kan også gå ut over hele NTNUs visjon om hva man ønsker å oppnå. Tidsrammen skaper betydelige bekymringer, men jeg har håp om at den kan endres, sier Steinnes.

– *Beskjeden om samlokalisering i Trondheim kommer samtidig som NTNU står midt i en omfattende fusjonsprosess med tre høyskoler. Hvordan vil dere takle dette samtidig?*

– Det er to veldig ressurskrevende prosesser. Vi ser allerede at fusjonsprosessen tar mye kapasitet og fokus, og det samme gjelder sam-

lokaliseringen. Samtidig er det mulig at disse to prosessene har fordel av å gå parallelt. Fysisk lokalisering og faglig organisering er gjensidig avhengig av hverandre.

– MYNDIGHETENES ANSVAR

En av fordelene Steinnes peker på, er at et samlet campus i Trondheim kan utvikles under ett når Høgskolen i Sør-Trøndelag og NTNU fusjonerer.

– Men disse prosessene belaster organisasjonen til bristepunktet. Vi frykter at det skal gå ut over den faglige utviklingen og ikke minst arbeidsbetingelsene for de ansatte i lang tid.

Steinnes understreker både regjeringens og institusjonsledelsens ansvar for å ivareta de ansatte i prosessen.

– Det er en sentralt initiert prosess, så da må også sentrale myndigheter ta et ansvar for at det gis rammer som ivaretar ansattes arbeidsbetingelser og gir muligheter for faglig og administrativ utvikling gjennom disse krevende prosessene.

ET BEDRE NTNU

Regjeringen har foreløpig ikke villet gå inn på detaljene i flytteprosessen, men statssekretær Bjørn Haugstad i Kunnskapsdepartementet lover at planene vil bli offentliggjort snart.

– Jeg skjønner at mange er utålmodige etter

– Vi ser allerede at fusjonsprosessen tar mye kapasitet og fokus.

KRISTIAN STEINNES

å vite mer om hvordan det vil bli, derfor vil regjeringen legge frem en fremdriftsplan så raskt som mulig, sier Haugstad. Han sier til Forskerforum at endringene vil bli krevende for NTNU.

– Men la oss ikke glemme følgende: Jeg tror ikke det er mange politiske vedtak som har skapt så stor unison glede i Trondheim som avgjørelsen om én samlet campus for NTNU. Det er en beslutning som vil påvirke NTNU, Trondheim og Norge i mange tiår fremover. Det gjelder å løfte blikket litt og se at det som kommer etter flytteprosessen, er et bedre NTNU.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

FOTO: IDUN HAUGAN/NTNU

■ Rektor Gunnar Bovim viser frem planer for et samlet campusområde i Trondheim.

– MÅ TA STØRRE ANSVAR

Nasjonalbibliotekaren tek ikkje nok ansvar for fag- og forskningsbiblioteka, meiner bibliotekdirektør.

FOTO: EIRIK NORRUD

■ – I løpet av dei to neste åra vil UH-sektoren merke ei større nasjonal satsing frå Nasjonalbiblioteket, seier Aslak Sira Myhre.

– Nasjonalbibliotekaren burde gripe sterkare inn som ein samlande instans for heile biblioteksektoren, seier Lars Egeland. Han er læringssenterdirektør ved bibliotekutdanninga ved Høgskulen i Oslo og Akershus (HiOA) og nestleiar i Norsk bibliotekforeining. I tillegg er han aktiv SV-politikar.

– Vi har ikkje lenger ein direkte kanal inn mot Kunnskapsdepartementet (KD), og då bør Nasjonalbibliotekaren, som øvste ansvarleg for biblioteka i Noreg, ta større ansvar for fagbiblioteka, meiner han.

I mange år hadde Riksbibliotektenesta, som var eit departementalt organ, eit fagleg ansvar for fag- og forskningsbiblioteka, også kalla UH-biblioteka. Frå 2003 vart ABM-utvikling ansvarleg for arkiv, bibliotek og museum. Då ABM-utvikling vart oppløyst i 2010, vart ansvaret for biblioteksektoren overført til Nasjonalbiblioteket, som ligg under Kulturdepartementet.

– Det er nok mange som ønskjer seg ei ny Riksbibliotekteneste, seier Egeland. Men sjølv vil han ha ein samla bibliotekpolitikk der Nasjonalbibliotekaren tek ansvar for begge sektorar.

– Mange har reagert på at bibliotekstrategien, som vart lagd fram i august, berre omfattar folkebiblioteka. Blant anna har regjeringa auka tilskottet til utviklingstiltak, men auken er øyremerkt folkebiblioteka. Signalet frå regjeringa er altså at fagbiblioteka skal få mindre,

seier han.

Egeland vil ha KD sterkare på banen, og ønskjer seg meir samarbeid mellom fag- og folkebibliotek.

– Sjølv om Nasjonalbibliotekaren blir lønt av Kulturdepartementet, ønskjer eg at han er nasjonalbibliotekar også for fagbiblioteka.

– INGEN GRUNN TIL KRITIKK

Dagmar Langeeggen er leiar for bibliotekutvalet til Universitets- og høgskulerådet (UHR). Ho ser ingen grunn til å kritisere direktøren ved Nasjonalbiblioteket for at høgare utdanning ikkje er inkludert i bibliotekstrategien.

– Vi er midt i ein større endringsprosess. I august fekk vi ny bibliotekstrategi for folkebiblioteka, og no er vi i ein fase der vi blant anna går opp grenseflatene mellom Nasjonalbiblioteket og UH-biblioteka, seier Langeeggen, som til dagleg er bibliotekdirektør ved Handels-høgskolen BI.

Ho seier det er institusjonane som bestemmer i kva grad ein skal satse på UH-biblioteka, noko som er heilt i tråd med autonomia til institusjonane.

– Eg meiner det er ein styrke for UH-biblioteka at vi har tydelege og klare eigarar, det vil seie offentlege og private universitet og høgskular.

MINDRE OPPLÆRING

Men Live Rasmussen, overbibliotekar ved realfagsbiblioteket ved Universitetet i Oslo, støttar Egeland:

– Vi har ikkje akkurat sett så mykje til Nasjonalbiblioteket, seier Rasmussen, som blant anna har vore aktiv i bibliotekforeininga til Forskerforbundet.

– Då vi hadde Riksbibliotekteneste, hadde vi ein kanal inn til folk i departementet som ikkje lenger er der. Kjepphesten min har vore bibliotekleiarutvikling, og mange bibliotekleiarar har fått opplæring i regi av Riksbibliotektenesta. Seinare har ein prøvd å få til noko liknande gjennom utviklingsmidlar, som i dag blir kanaliserte via Nasjonalbiblioteket. Men det er liten tvil om at det faglege var meir tydeleg før, seier ho.

Rasmussen trur at ein kompetent fagleg stab i Nasjonalbiblioteket og eit godt bibliotekråd i UH-rådet kan erstatte noko av saknet etter Riksbibliotektenesta.

– Men Nasjonalbibliotekaren bør bli tydelegare på korleis samordningsfunksjonen for fag- og forskningsbibliotek skal takast vare på, og korleis heile biblioteksektoren kan samhandle betre.

– BØR KRITISERE REGJERINGA

Nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre seier Nasjonalbiblioteket har eit nasjonalt ansvar for fag- og forskningsbiblioteka, blant anna når det gjeld digitalisering og infrastruktur.

– Grunnen til at debatten kjem no, er at regjeringa har greidd å reise ekstra utviklingsmidlar som er øyremerkte folkebiblioteka. Aukning gjeld ikkje fag- og forskningsbiblioteka. Dette må ein gjerne kritisere, men den kritikken må rettast til Stortinget og regjeringa, seier Sira Myhre.

Han presiserer at tiltaksmidlane som fag- og forskningsbiblioteka kan søkje på, ikkje er reduserte.

At nokre i sektoren meiner Nasjonalbibliotekaren ikkje tek nok ansvar, vil han ikkje uttale seg om.

– Eg har årlege møte med bibliotekutvalet i UH-rådet, som også har to representantar i det nye strategirådet som er sett ned.

Sira Myhre opplever elles ønska frå fag- og forskningsbiblioteka som beskjedne.

– Det er viktigare å diskutere kva ein ønskjer framover, enn å skode tilbake til den tidlegare Riksbibliotektenesta.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

Garantert Norges billigste boligforsikring

Forskerforbundets boligforsikring har prisgaranti som garanterer deg minst 5 % billigere pris enn du får tilbud om noe annet sted, men de fleste sparer betydelig mer.

To hus brant ned på Romerike

Fire personer har mistet hjemmene sine.

Kjøpte hus for 4,5 millioner - fant skader for 2,9 millioner

Hus brant ned i natt

Fant støv- viste seg å være fra sopp

Allerede under overtakelsen fant kjøperne støv i spiskammeret. Etter hvert kom det fram at støvet ikke skyldtes dårlig rengjøring, men stammet fra ekte hussopp, [skriver Aftenposten](#).

Enebolig fikk vannskader etter ledningsbrudd

Over 20 hus totalskadet i brann Lærdal

Kaos etter at vannrør sprakk

Viktig å vite om forsikringen:

- Forsikringen er en fullverdiforsikring, som inkluderer toppdekning som du må betale ekstra for i andre selskaper
- Du kan utvide forsikringen med Hussoppforsikring til kun kr 400/år uansett størrelse på boligen
- Du kan få opp til 40 % rabatt ved å gjøre noen enkle tiltak for å sikre deg mot innbrudd-, brann- og vannskader

Vi hjelper deg med å si opp din forsikring og flytte forsikringen til oss

Kontakt Forskerforbundets forsikringskontor for et godt tilbud!

HØYERE UTDANNING

STUDENT TAPTE OM JUKS

Etter at en jusstudent ved Universitetet i Bergen (UiB) ble tatt med en lapp med notater på pulten før eksamen, ble han utestengt fra all høyere utdanning i et halvt år. Studenten gikk til sak og tapte først i tingretten, men vant i lagmannsretten. Saken gikk så til Høyesterett, som nå har frikjent UiB. I dommen heter det at selv om studenten ikke hadde til hensikt å benytte seg av arkene, og heller ikke hadde arkene for hånden under besvarelsen av oppgaven, betraktes overtredelsen som fullbyrdet fusk.

EIENDOM

BI har tjent en milliard

■ For ti år siden kjøpte Handelshøyskolen BI tilbake eget skolebygg i Nydalen i Oslo da nybygget stod ferdig. Institusjonen har dermed eid egne lokaler heller enn å leie av utbygger, slik den opprinnelige planen var. Det har høyskolen tjent over en milliard på, ifølge Finansavisen, som har fått vurdert eiendommens verdi i dag. – Det er sannsynligvis den mest lønnsomme beslutningen BI har gjort noensinne, sier Marius Eriksen, høyskolens økonomidirektør, til avisen.

FOTO: SVERRE VINJE

FAGFORENING

Folkestad går av

■ Unio-leder Anders Folkestad har informert valgkomiteen i Unio om at han ikke tar gjenvalg. – Etter 14 år som leder av Norges nest største hovedorganisasjon er det tid for å overlate ansvaret til nye krefter, sier Folkestad i en pressemelding. Unio organiserer over 330 000 arbeidstakere gjennom sine tolv forbund, deriblant Forskerforbundet. Like før Forskerforum gikk i trykken ble det kjent at leder i Utdanningsforbundet, Ragnhild Lied, har takket ja til å være kandidat til ny leder i Unio.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

FORMIDLING

Rettsforsker fikk artikkelpreis

■ Stipendiat Vito De Lucia ved K.G. Jebsen-senter for havrett på Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet har vunnet pris for årets beste artikkel i det britiske tidsskriftet Journal of Environmental Law. Prisen tildeles den mest tankevekkende og innovative artikkelen fra inneværende år. Artikkelen handler om økosystem-tilnærming, som ifølge De Lucia er en ny måte å tenke sammenhenger mellom økologi og jus på. Forskningen bak er en del av hans snart ferdige ph.d.-avhandling, ifølge uit.no.

1,65%

INDIKATORRAPPORTEN

Norge fortsatt bak i Norden

■ Indikatorrapporten for 2015 viser at Norges totale forsknings- og utviklingsinnsats ligger på 1,65 prosent av BNP. Norge ligger dermed fortsatt bak gjennomsnittet for Norden og OECD. Indikatorrapporten viser tilstanden til det norske forsknings- og innovasjonssystemet, også sett i en internasjonal sammenheng. Andre funn i rapporten er at flere kvinner enn menn tar doktorgrad, norsk forskning siteres mer, og antall innovative foretak i norsk næringsliv øker.

– Senterordning bevisstgjør

■ En ny analyse har sett nærmere på ordningen med Sentre for fremragende utdanning. – SFU-ordningen har gitt universiteter og høyskoler noe å strekke seg etter og gjort at institusjonene blir mer bevisst rundt satsningen på utdanningskvalitet. Det er svært gledelig å se at ordningen fungerer som et klart insentiv for å løfte frem fremragende miljøer, men det er tydelig at sektoren ønsker en avklaring fra myndighetene om ordningens fremtid, sier Nokut-direktør Terje Mørland. Analysen er gjennomført av NIFU.

– Forskning nedprioriteres

■ Universitetet i Bergen har foreslått nye retningslinjer for forskningstermin hvor arbeidsgiver skal få rett til å avslå søknader «av undervisnings- eller budsjettmessige grunner». – De vil altså gjøre budsjettensyn til en grunn til å nekte folk forskningstermin. Det en da gjør, er å nedprioritere forskning i forhold til alminnelig drift, sier Steinar Vagstad, leder for Forskerforbundet ved UiB til På Høyden. Etter at forbundet tok opp saken, varsler UiB-ledelsen at de vil se på saken på nytt.

Søker i siste liten

■ Forskningsrådet er noe bekymret etter at mer enn halvparten av de 1065 søknadene til fristen i september kom inn kun to timer før fristen utløp. Hele 15 prosent kom i løpet av de siste ti minuttene. – Det er bemerkelsesverdig at det er så mange som starter med å fylle inn skjemaet på selve søknadsfrisdagen, sier ansvarlig for søknadsmottaket Nina Hedlund på Forskningsrådets nettsider. Hun minner om at en søknad kan opprettes straks utlysningen blir aktiv seks uker før fristen.

Tross flere kvinner blant forskerne publiserer kvinnene mindre enn mennene. (Illustrasjonsfoto)
Foto: Paul Sigve Amundsen

KVINNER PUBLISERER MINDRE

Kvinner som forsker, genererer bare en tredjedel av publikasjonspoengene i universitets- og høyskolesektoren, viser tall fra databasen Cristin i 2014. Men hvor en forsker befinner seg i det akademiske stillingshierarkiet, forklarer mer av kjønnsforskjellene i publiseringsmønsteret enn kjønn og alder alene. Studien utført av NIFU viser at forskerne er mer produktive jo høyere opp i stillingshierarkiet de kommer, og der finner man også færre kvinner, skriver Kifinfo.no.

Brygget eget vikingøl

■ Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo har brygget øl inspirert av forskning på urte- og plantefunn i vikingskip. Ølet, kalt «Schtøggen vikingøl», er mørkt og basert på gamle urter og gjærtypen kveik, hentet fra Voss. Det opplyser botaniker Anneleen Kool, som står bak forskningen. For å tilfredsstille moderne ganer har ølet også blitt tilsatt humle, pors og ryllik. – Jeg synes det er godt! Det smaker mye einer, og har en røkt og bitter ettersmak, sier Kool til Aftenposten.

Framtidsbilder

Science fiction åpner rom der vitenskapen ikke begrenses av eksisterende dogmer.

AV SIRI LINDSTAD

FOTO: HUNG NGO

I tv-serien Battlestar Galactica forsøker robotene å passere som ekte mennesker. De mest toneangivende av dem har kvinnekropper. (Pressefoto: Sci Fi Channel)

Skriv noe om science fiction, ba en leser oss for en tid siden.

Science fiction?

Før vi visste ordet av det, var vi der hvor det faktisk gjør litt vondt: der på grensen mellom vyer og virkelighet, mellom det normative og det deskriptive, mellom den objektive, beskrivende forskningen og den utfordrende, visjonære framtidstenkingen, kort sagt: mellom hederlige fakta og uærbødig fiksjon.

Det var da også nettopp hit han ville ha oss, leseren vår, Sigbjørn Hjelmbrekke, stipendiat ved Høgskolen i Telemark.

For grensene mellom fakta og fiksjon er ikke så tydelige, mener han, og derfor burde dette være mat for Forskerforums lesere.

– Jeg synes overgangen mellom prognoser og skjønnlitteratur er interessant. Alle former for framskriving har jo et element av fiksjon i seg. Et relevant spørsmål til forskerne da er hva slags framtid de er med på å skape, hva slags utopier de ser for seg, sier han.

Et ekstra gir

Janne Stigen Drangsholt er førsteamanuensis i engelsk litteratur ved Universitetet i Stavanger (UiS). Hun både skriver om og underviser i science fiction og fantasy. Og hun er helt enig i

at forholdet mellom forskning og fiksjon er noe å se nærmere på.

– All science fiction begynner med spørsmålet «What if ...?». Både som forsker og forfatter er kunsten å ha et godt «if»-spørsmål. Men ofte er det som om sci fi-forfattere klarer å sette inn et ekstra gir og skape universer der forskjellene mellom det opplevde og det tenkte blir såpass tydelige at man faktisk kan drive ordentlig ideologikritikk.

For det er dit de vil ha oss, Hjelmbrekke, Drangsholt og de andre forskerne vi etter hvert snakker med: til lysningene, de mentale landskapene med høy himmel og fri utsikt, der forskerne tør å tenke lange tanker og dermed utfordre det bestående. De rommene finner man blant annet i litteraturen, filmene, tv-seriene, mener de.

Historisk avspark

– Science fiction forbindes kanskje først og fremst med naturvitenskap. Men mye av den diskuterer også eksistensielle spørsmål, som styringssystemer, makt og retten til liv, på tvers av fagdisiplinene, sier kulturforsker Ingvil Førland Hellstrand. Hun disputerte nylig ved UiS med avhandlingen *Å passere som menneske. Posthumane verdensgjøringer i science fiction*.

– Felles for mye av dagens sci fi er at den

handler om hvordan vi skal overleve som menneskehet, når farer som klimaendringer og terrorisme truer. Fiksjon skaper nødvendig rom for refleksjon, der vi får plass til å tenke store tanker, og dermed bedre muligheter til å utforske ulike moralske og etiske problemstillinger. Sci fi-forfattere har blant annet lenge vært flinke til å utforske kroppslighet, de materielle aspektene ved tilværelsen, når menneskekroppen ikke bare er biologi, men også består av for eksempel maskinelle deler.

Om vi spoler et drøyt år tilbake, finner vi et eksempel på hvordan fiksjon blir virkelighet. Vi er på Arena Corinthians, fotballstadionet i Sao Paulo, Brasil. Det er 11. juni 2014. Om noen minutter er fotball-VM i gang. Vi venter bare på det symbolske avsparket før mesterskapet kan begynne.

Så du det ikke? Det ligger på YouTube. En mann i robotdrakt sparker lett borti ballen så den triller en meter eller to bortover den røde løperen.

Mannen er 29 år gamle Juliano Pinto, tidligere brasiliansk idrettsutøver, nå lam fra livet etter en bilulykke i 2006. Denne dagen er han iført en tankestyrt robotdrakt utviklet av mer enn 150 forskere under ledelse av nevroforskeren Miguel Nicolelis. En slik drakt, basert på samspillet mellom menneskekroppen og data-

– En utopi vil kunne fungere som en kontrastvæske som hjelper oss å stille andre spørsmål til hva vi må gjøre i dagens situasjon.

STIG LARSSÆTHER

På Brøset i Trondheim har kommunen planlagt en klimanøytral bydel. Men foreløpig er den bare en utopi, konstaterer Stig Larssæther. (Foto: Ole Morten Melgård)

teknologien, var lenge noe du bare kunne lese om i science fiction.

Nå er den her, fremtiden. «We did it!!!» tvitret Nicolelis i ekstase etter Pintos avspark.

Meningsarbeid

Begrepet science fiction skal først ha blitt brukt av den amerikanske forfatteren og redaktøren Hugo Gernsback. Det var i 1929, i det første nummeret av magasinet *Science Wonder Stories*, som han selv ga ut.

– Hva som regnes som science fiction, kan imidlertid være vanskelig å avgjøre. Men om jeg skal sirkle det inn, vil jeg si at det er fiksjon som på eksplisitt vis driver med meningsarbeid om det menneskelige og menneskets grenser, sier Hellstrand.

Hun synes da også at nettopp begrepet «meningsarbeid» er et bedre begrep enn både «vitenskapsdiktning» og «fabelprosa».

– De norske sci fi-forfatterne Bing & Bringsværd har vært i begge leire, og har jo elementer av det fantastiske, det ikke-eksisterende. Men samtidig setter sci fi-litteraturen sin ære i å være troverdig, i den forstand at ting skal henge sammen. Det som presenteres av kropp, systemer og verdener, skal holde vann og ha en indre logikk.

Den litterære utopien

Framtidsromanen, den litterære utopien, har røtter tilbake til Thomas Mores *Utopia* fra 1516. Senere kom Edward Bellamys *Looking Backward 2000–1887* fra 1888, en teknokratisk og sosialistisk utopi som den engelske kunstneren og forfatteren William Morris i 1890 ga et kritisk svar og «grønt» alternativ til i *News from Nowhere*, skriver Werner Christie, utopiforsker og fagansvarlig i Store norske leksikon. I leksikon-artikkelen om utopier trekker han videre fram Ernest Callenbachs *Ecotopia* fra 1975, som gir en detaljert beskrivelse av en gjennomført miljøvennlig og naturnær samfunns- og livsform. Og han viser til Marge Piercys *Woman on the Edge of Time* fra 1976 som en viktig feministisk utopi.

– I nyere tid har begrepet utopi fått en klang av noe som er mislykket eller fullstendig urealistisk, sier Stig Larssæther, samfunnsforsker ved Institutt for byggekunst, prosjektering og forvaltning, NTNU.

Han jobber med byplanlegging, ett av mange fag som gjennom historien har gjort bruk av utopier.

– Men ta for eksempel hagebybevegelsen, initiert av den britiske byutviklingsteoretikeren Ebenezer Howard på slutten av 1800-tallet. Den var et forsøk på å tenke nytt slik at man kunne komme vekk fra industrialismens bysamfunn, der folk bodde altfor tett og de hygieniske forholdene var miserable. I sin tid var tanker som dette svært radikale brudd med det folk anså for å være realistisk eller sant, altså det som var status quo den gangen.

Togradersmålet

I dag er det klimautviklingen som må utfordre

– Det utfordrende i science fiction i dag er kanskje at den fremmede ofte viser seg å være ganske lik oss selv, sier Ingvil Førland Hellstrand. (Foto: Hung Ngo)

oss til å tenke nytt, mener han. Og da mener han virkelig nytt.

– Jeg tror mange ikke helt har skjønnet hva som ligger i FNs togradersmål, altså målet om at den globale gjennomsnittstemperaturen ikke skal stige mer enn to grader i forhold til førindustriell tid (1850).

For å nå det målet konkluderer FNs miljøprogram UNEP med at klimagassutslippene fra rike land som Norge må ned med mellom 25 til 40 prosent i 2020 i forhold til utslippene i 1990.

– Min uærbødige påstand er at det er veldig få som har noen som helst følelse med hva det målet innebærer i praksis. Det samfunnet som ligger implisitt i å skulle nå den målsettingen, er så fjernt fra dagens samfunn at det er mulig å beskrive det som en utopi eller som science fiction, alt etter hva du velger, sier Larssæther.

Han har vært tilknyttet et stort forskningsprosjekt som har bidratt til planleggingen av en klimanøytral bydel på Brøset i Trondheim. Området er per i dag ikke bygget ut, men visjonen har vært å skape en ny bydel for rundt 4000 innbyggere hvor den enkelte skal kunne leve et «lav-utslippsliv» takket være teknologiske og sosiale nyvinninger.

Antologien som oppsummerer forskningsprosjektet, har da også fått tittelen *Utopia Revisited*.

– Ideen til prosjektet kom fra NTNU og ble solgt inn til politikerne som en positiv mulighet til å fylle klimapolitikken med konkret innhold. I og med at politikerne i alle fall på et retorisk nivå støtter målet om klimanøytralitet, framstår forskningsprosjektet som politisk attraktivt. Nå vet jeg imidlertid ikke om realitetene er like politisk interessante nå når de er konkretisert, ettersom den vedtatte områdeplanen ble veldig

mye mindre forpliktende klimamessig.

Backcasting

For Larssæther er det å gjøre bruk av utopier en måte å se nye løsninger på. Men det fordrer en annen måte å tenke scenarier på enn hva som er rådende i dag, mener han.

– Det gjeldende innenfor dagens planlegging er såkalt «forecasting», der du tar utgangspunkt i gjeldende trender og framskriver dem. Det er det som er modus operandi for mye av det som gjøres av samfunnsplanlegging i dag, for eksempel når man bygger en ny flyplass. Basert på erfaringene man har gjort så langt, spør man seg hvordan flyveksten kommer til å utvikle seg, og så beregner man ut fra det.

Veien blir altså til mens man går. Men det finnes en annen tilnærming, sier Larssæther.

– Det kalles «backcasting». Det er noe av det vi gjorde i Brøset-prosjektet, der vi tok utgangspunkt i en ønsket framtidig tilstand, FNs tograderssamfunn, og så spolte vi tilbake til dagens samfunn og spurte oss: Hva må vi gjøre for å komme dit, for å oppnå den utopien? Det er et helt annet utgangspunkt for planlegging. Samtidig er dette en sårbar metode, for vi vet jo ikke om vi likevel når målet. Vi har ikke faktabasert kunnskap om hvordan den fremtiden vil utspille seg. Vi kan lage kvalifisert synsing, men praksis vil aldri stemme helt.

Utopiene kan med andre ord aldri være en ren oppskrift.

– Det er prosessen som er viktig, den kontinuerlige vekselvirkningen mellom utopiene og de kreftene som er i spill. Men en utopi vil kunne fungere som en kontrastvæske som hjelper oss å stille andre spørsmål til hva vi må gjøre i dagens situasjon.

Verdensgjøring

Den canadiske forfatteren Margaret Atwood er en av de som har gjort science fiction til allemannseie. Hun har nylig avsluttet *Oryx* og *Crake*-trilogien, som nå skal bli tv-serie.

Skjønt: Atwood selv fnyser av science fiction-begrepet og vil heller bruke begrepet «spekulativ fiksjon», første gang brukt av den amerikanske biologen og vitenskapshistorikeren Donna Haraway. Atwood poengterer at hun vektlegger det mulige framfor det usannsynlige. I etterordet til *Oryx* og *Crake*-trilogien skriver hun at selv om dette er fiksjon, «forekommer det i den ingen teknologier eller biologiske vesener som ikke allerede eksisterer, er på vei til å eksistere eller ikke er teoretisk mulige».

– Donna Haraway har skrevet om «worlding», «verdensgjøring», som handler om hvordan vi alle er med på å skape virkeligheten. Science fiction er worlding, bokstavelig talt, en måte å forholde seg til kunnskap på og gjøre bruk av den til å skape nye virkeligheter. I *Star Trek*-seriene hadde man kvinnelig offiser på brua lenge før man hadde det i det virkelige livet. Det var viktig, fordi det gjorde det mulig å faktisk tenke seg det, sier Ingvil Førland Hellstrand ved UiS.

Hun jobber innenfor den såkalte posthumane vendingen, som blant annet kan leses som en kritikk av for eksempel det kristne bildet av mennesket, som blir satt til å råde over naturen.

– Den posthumane vendingen handler på den ene siden om mulighetene til å tenke forbi det tradisjonelle mennesket, kroppene, og hva

vi er i stand til. Men den er også en kritikk av tradisjonell humaniora. De humanistiske fagene har jo mennesket i sentrum og er tuftet på verdier som rasjonalitet, menneskets evne til å tenke, kunnskapsproduksjon.

Og det er vel og bra, men ikke nok.

– Hvorfor skal mennesket ha forrang framfor dyr og teknologi, er et sentralt spørsmål innen den posthumane vendingen. Hvilke liv er levelige og har livsverdi? Hvem og hva får finnes i verden?

Vi og de fremmede

Science fiction kan sette opp møter med fremmede, der menneskeheten ser seg selv med et utenfrablakk som gir nye perspektiver.

– Vår tids sci fi er mye mer nyansert enn den vi så for eksempel i 1980-årene. «De andre» skildres nyansert. De kan gjerne være en gruppe med andre vesener, men de utgjør ingen enhetsfront mot menneskene. Gruppen består av ulike typer, slik også menneskeheten gjør, som krangler internt, diskuterer for og mot, noe som skaper rom for forhandlinger og relasjoner.

Så hvem ville Hellstrand ha trukket fram, om vi skulle bare lese én science fiction-forfatter?

– Den afro-amerikanske forfatteren Octavia Butler (1947–2006). Hun er altfor lite lest. Hun skrev om menneskehetens møte med andre raser med helt andre maktstrukturer, for eksempel med hensyn til kjønn og familiestrukturer. Og det hun skrev om verdien av gener, om reproduksjon og kropp, kunne gått rett inn i en rekke av de diskusjonene som pågår nå. Les henne! ■

Hvilke utopier inspirerer deg?

GEIR F. LOREN,
Professor, Institutt for helse- og omsorgsfag, UiT-Norges arktiske universitet

– I forskningen min er WHO's helsebegrep viktig. Helse som «en tilstand av fullstendig

fysisk, mentalt og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom og lyte» kan kanskje ses som en utopi. Likevel beskriver det en idealsituasjon vi kan ha mer eller mindre av.

INGUNN SKRE
Instituttleder, Institutt for psykologi, UiT-Norges arktiske universitet

– Jeg er empiriker og realist og lar meg ikke inspirere av utopier. Virkeligheten er langt mer spennende.

TRINE KVIDAL-RØVIK
Førsteamanuensis, Institutt for reiseliv og nordlige studier, UiT-Norges arktiske universitet

– Utopien om en rettferdig verden, kanskje? Jeg jobber mye med et kritisk-kulturelt perspektiv i min forskning, og da er jeg interessert i å avdekke maktstrukturer i samfunnet. Jeg håper denne synliggjøringen kan bidra til mer rettferdighet i verden.

– All science fiction begynner med spørsmålet «What if ...?».

JANNE STIGEN DRANGSHOLT

– I filmen *The Day After Tomorrow* stenger Mexico grensene til USA. Det er å skape en helt annen virkelighet. Hva skjer da, spør Ingvil Førland Hellstrand. (Pressefoto 20th Century Fox)

EUROPA

ADVARER OM FINANSIERING

Forventningene til belønningsbasert finansiering er ofte for høye, konkluderer en rapport fra den europeiske sammenslutningen av universiteter, EUA. Kravet til å produsere kan bidra til at kvaliteten på undervisning og forskning faller. – Denne typen finansiering er ingen trylleformel. Politikerne må tenke helhetlig om reformer i høyere utdanning. Finansiering er bare ett verktøy som må kombineres med andre tiltak for å sikre bærekraften i systemet og høy kvalitet i forskning og utdanning, sier Thomas Estermann i EUA.

JAPAN

Stenger hum-sam

■ Flere fakulteter for samfunnsvitenskap og humaniora skal stenge etter ønske fra japanske myndigheter. Universitetene bes heller å kanalisere ressursene til områder som «på en bedre måte møter samfunnets behov», skriver Times Higher Education. Av 60 statlige universiteter som tilbyr undervisning i samfunnsvitenskap og humaniora, har 26 bekreftet at de vil stenge eller nedskalere sine fakulteter. Regjeringen får kritikk for å være anti-intellektuell, og universitetene i Tokyo og Kyoto nekter å godta instruksjonen.

USA

Studiegjeld påvirker vekst

■ Amerikanske studenter og deres foreldre har tatt opp så mye studielån de siste årene at det truer med å hemme landets økonomiske vekst, skriver Los Angeles Times. Nivået på utestående studiegjeld har siden 2009 steget med 76 prosent til et beløp som tilsvarer svimlende 9,7 billioner kroner. Ifølge Moody's Analytics kan innvirkningen på fremtidig økonomisk vekst være omfattende. Ifølge Gallup er amerikanske foreldres største økonomiske bekymring å betale for sine barns utdanning.

STORBRITANNIA

Vil stoppe sextrakassering

■ Regjeringen i Storbritannia har igangsatt en granskning av seksuell vold og trakassering ved universitetene. Granskingen kommer som et svar på en undersøkelse som den britiske studentunionen har gjennomført. I undersøkelsen svarer **25 prosent** av studentene at de er blitt befølt på en upassende måte. Ser man kun på de kvinnelige studentene, stiger tallet til 37 prosent. Samtidig oppgir færre enn halvparten av landets fremste universiteter at de overvåker utbredelsen av seksuell trakassering.

25%

MEXICO

Uredelig om savnede studenter

■ En ekspertgruppe har konkludert med at den meksikanske staten håndterte forsvinningen av 43 studenter for dårlig. For ett år siden ble studentene bortført fra byen Iguala på vei til en demonstrasjon mot diskriminering av studenter fra landsbygda. Studentene er antatt drept, men myndighetene har ikke klart å avdekke hva som har skjedd med dem. Regjeringen møter nå skarp kritikk for ikke å ha iverksatt en god nok etterforskning av saken, melder Reuters.

SØR-AFRIKA

Rase fortsatt betent tema

■ En dokumentar om rasisme ved et landbruksuniversitet har satt sinnene i kok i Sør-Afrika. Dokumentaren intervjuer over 30 studenter ved Elsenburg college som forteller om rasistiske episoder. Institusjonen er knyttet til Stellenbosch universitet utenfor Cape Town, som fortsatt har over 60 prosent hvite studenter. En av utfordringene er at visse institusjoner fortsatt bruker afrikaans som undervisningsspråk, noe som oppleves ekskluderende for store deler av den svarte befolkningen.

I 1969 gikk Buzz Aldrin på månen. Nå skal han hjelpe andre til å sette sine ben på mars. Foto: NASA

USA

FRA MÅNEN TIL MARS

Den andre personen til å sette sine føtter på månen, Buzz Aldrin, skal hjelpe til med å kolonisere Mars. 85-åringen overlater reisen til andre, men skal bidra til Florida Institute of Technologys plan for å nå målet innen 25 år. The Buzz Aldrin Space Institute skal åpne i løpet av høsten, og Aldrin skal selv ha stilling der som professor og rådgiver. NASA, som har sitt Kennedy Space Center ikke langt unna, er allerede i gang med å bygge en romferge som skal kunne frakte mennesker til Mars.

STORBRIANNIA

Færre internasjonale studenter

■ Storbritannia står overfor en kraftig nedgang i internasjonale studenter, skriver Bloomberg Business. Det er særlig studenter fra land utenfor EU som antas å forsvinne. Allerede rapporteres det om en nedgang i tallet på søknader fra indiske studenter på **tolv prosent**.

Årsakene er strengere krav til visum og begrensede muligheter til å komme inn på arbeidsmarkedet etter endte studier. Innskjerpningene har bakgrunn i den konservative regjeringens arbeid med å redusere innvandringen.

SVERIGE

Lavere lønn for kvinner

■ Av de ti universitets- og høyskolerektorene i Sverige som tjener minst, er syv kvinner. Flere av dem er også rektorer for kunstrettede utdanningsinstitusjoner. – Vi har gledelig nok fått mange nye kvinnelige rektorer, men flere av dem leder institusjoner som ikke har så mange ansatte, og det er hovedårsaken til deres lønn. En annen faktor kan være det generelle lønnsnivået ved kunsthøgskoleutdanningene, sier Claes Lindgren, sjef for den svenske statens avdeling for arbeidsgiverpolitikk.

EGYPT

Mangler akademisk frihet

■ Den akademiske friheten i Egypt er på sitt laveste nivå noensinne, skriver tidsskriftet Foreign Policy. Bare i det siste akademiske året har 761 studenter blitt arrestert, og 281 har blitt utvist for å ha deltatt i politiske aktiviteter på campus. En universitetsprofessor er dømt til døden for å ha «konspirert om å undergrave Egypts nasjonale sikkerhet» etter å ha skrevet regimekritiske artikler. En annen professor står tiltalt for å ha fornærmet rettsvesenet på Twitter.

Stein Erik Ulvund har i 30 år gitt klare råd om barneoppdragelse.
Ett av dem er at eksperter som han selv bør gi mindre klare råd.

ANTI-ALARMISTEN

STEIN ERIK ULVUND | Pedagog og barneoppdrags-ekspert, i samtale med Bår Stenvik. Foto: Erik Norrud

Stein Erik Ulvund¹ er et navn mange drar kjensel på, spesielt de som har oppdratt barn i Norge etter 1986. Det var det året Ulvund tok doktorgraden, med en avhandling om spedbarns intellektuelle utvikling. Eller, som VG formulerte det, «doktorgrad i leketøy for småbarn». Den 33-årige amanuensen ved Pedagogisk forskningsinstitutt i Oslo gjorde umiddelbart stor lykke som formidler i media. Han lot seg avfotografere med barneleker, og ga avisene en tydelig vinkling: *Kosebamser og naturfargete treleker er ikke bedre for barna enn plastleker, tvert imot!*

Det var «som å trykke på en knapp», forteller han selv; mediene fortsatte å komme til ham, og intervjuet ham omtrent hundre ganger i året. («Og da sier jeg nei til halvparten.») Han har også vært fast barneoppdragssekspert på *God Morgen Norge* i fem år og i NRKs *Norgesglasset* like lenge, og i tillegg fast spalte i *Foreldre og barn*. På den tida har mye skjedd.

– Om du går bare tjue år tilbake i tid, var det knapt stuert å bli intervjuet av VG og Dagbladet. Da ble du møtt med en mur av taushet fra kollegene etterpå. Men siden da har det skjedd en revolusjon. Nå står forskningsformidling til og med i stillingsinstruksen. Om du nekter å gi et intervju om noe du kan svare på, vil jeg si at du faktisk ikke har gjort jobben din.

Ulvund selv har gjort jobben godt nok til at han i 2012 mottok Det utdanningsvitenskapelige fakultets pris for fremragende formidling. Men han skulle ønske flere andre deltok i debatten.

– Det foregår viktige saker, hvor jeg vet at det sitter folk som vet noe om det. Men de er tause. Jeg prøver ofte å sende journalister videre, men da merker jeg motstand, journalistene vil gjerne ha kjappe svar, straks. – **Er problemet at media ikke vil ha kompleksitet, eller at akademikerne ikke kan gjøre seg forstått?**

– Begge deler. Noen ganger foreslår jeg navn, og journalisten sier med en gang at de har prøvd, og det nytter ikke. Mange intervju med akademikere går rett i søpla, fordi de formulerer seg altfor akademisk. Særlig i etermediene blir det vanskelig med for lange og kronglete setninger som ikke kan klippes ned.

– **Hvorfor er det sånn, tror du?**

– Jeg tror noen av dem som skal gi intervju, er mest opptatt av at kollegaene skal synes det er bra. Men regelen er nok, for å sette det på spissen, at om en kollega synes et intervju er nyansert og bra, synes allmennheten det er uforståelig eller uinteressant.

Selv anstrenger Ulvund seg for å underholde og bruke hverdagslige eksempler både i media og sine egne forelesninger, og han framholder at «mange stipendiater har nok et mye mer akademisk språk». Sin egen evne til å snakke lettfattelig tilskriver Ulvund delvis det han selv kaller en «ekstrem klassereise» fra oppveksten i Nesbyen.

– Det har vært et fortrinn for meg at jeg vet hvordan vanlige folk tenker og vil få ting presentert, sier han.

Eller, for å være mer presis sier han «veit» og «pressantert».

Han begynte å jobbe med veilbygging da han var fjorten år, og tok den såkalte vinter-realskolen, så han kunne arbeide i sommerhalvårene. Da

– Om du nekter å gi et intervju om noe du kan svare på, vil jeg si at du faktisk ikke har gjort jobben din»

han fikk utdelt en bok med orientering om universitetet, var han ikke i tvil om at han måtte melde seg opp. Han studerte grunnfag psykologi, og fikk god karakter, men var for utålmodig til å vente de tre årene for å komme inn på embetsstudiet. Dermed ble det pedagogikk, noe som han betegner som en tilfeldighet. Men da han først var i gang, var han ikke i tvil om at han ønsket en forskerkarriere, og jobbet målrettet.

– I dette voldsomme konkurransesystemet har jeg faktisk konkurrert med dem som har hatt foreldre som har vært akademikere og til og med professorer, og det har gått veldig bra.

Ulvund vil gjerne avkrefte at formidlingsvirksomheten er noe som går ut over tida man har igjen til akademisk arbeid.

– De som sier at å snakke med mediene tar altfor lang tid, er nok de som aldri har prøvd det. Kanskje jeg bruker fem–seks minutter på å gi noen uttalelser på telefon, og så noen øyeblikk på å kontrollere sitatene på mail etterpå, det tar til sammen ti minutters tid – ikke en halv dag, som noen kanskje tror. Stort sett er jeg også fornøyd med hvordan jeg blir gjengitt, men om det er en sensitiv sak, er det et triks å ringe til desken og sjekke hvilken overskrift de skal kjøre. Da har det hendt jeg har gitt beskjed om at nei, det kan dere ikke skrive.

Gjennom årene har Ulvund ikke vært redd for konflikter, og han har gjerne gått ut mot «sikkerhetstyranni» («*La barna falle. Det er slik de lærte seg å gå.*» [VG, 2015]) «ammehysteri» («*Horden av ammeфанatikere i Norge bør roe seg ned. Barn blir ikke mer intelligente av å bli ammet.*» [VG, 2010]²) og «tilknytningshysteri» (*Rådet* [fra barnepsykolog Elisabeth Gerhardsen] om å ikke forlate et spedbarn før det er halvannet år (...) *er ren synsing som kun er egnet til å gi foreldre dårlig samvittighet.*» [Aftenposten, 2014]).

Sist nå i august rykket han ut da direktør Mari Trommald i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet bekymret seg over at sju av ti foreldre følte seg trygge på hva som var best for sine egne barn. Tallene kom fra en foreldreskapsundersøkelse foretatt av TNS Gallup, og ble av Trommald tolket som at foreldre flest oppdro barn med «magesfølelsen», mens de heller burde støtte seg på forskning. Det var forskeren Ulvund uenig i.

– Jeg mente at hun burde heller være bekymret for den trettitiprosenten som følte seg usikre. Etter min mening kan ganske mange trygt stole på magesfølelsen. Faktisk er det en forskningsgren som heter *intuitiv foreldresorg*, som handler om at foreldre for eksempel intuitivt skjønner hvorfor barnet gråter, og hvordan de skal reagere. Hennes poeng var at barneoppdragelsen er blitt så komplisert nå, men jeg mener det som er komplisert i dag, er at det finnes så mange råd til foreldre.

I sin siste³ bok, *Rakkerunger og englebarn* (2014), tar Ulvund til orde for at foreldre må bekymre seg mindre. Tross alt er det sånn at de aller

¹ Født i 1952, professor i pedagogikk ved Universitetet i Oslo og professor II ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – Nord, ved Universitetet i Tromsø-Norges arktiske universitet.

² Forskning har vist marginale forskjeller i favør av brystmelk når det gjelder intelligens, men de er veldig små.

fleste barn vokser opp og blir normalfungerende, selv om de vokser opp under totalt forskjellige forutsetninger og med ulike regler. Samtidig finnes det stadig flere eksperter og teorier som hevder å ha fasiten på den optimale fostringen.

– **Du virker veldig bekymret for at foreldrene skal bli utrygge, men er det ikke nettopp trygghet de søker og finner i slike oppdragsfilosofier?**

– Jo, vi føler at oppskrifter gir trygghet, men det er en falsk trygghet, for det finnes ingen fasit. Du ser mange oppslag av typen «Slik får du barnet til å sove». Men først må du jo vite *hvorfor* barnet ikke får sove. Ulvund er opptatt av at barn er forskjellige, og derfor må oppdras forskjellig, selv om de er i samme søskenflokk. Noen barn sliter for eksempel med å sove fordi de er aktive, andre fordi de er sensitive. I det siste tilfellet er det ingen vits i å prøve å «lære dem å sove med bakgrunnsstøy». Barnas ulike temperamenter er dessuten med på å styre hvordan foreldrene forholder seg til dem, gjerne uten at de er klar over det selv.

– Jeg har jo harselert litt over disse foreldrestilene som ofte blir omtalt i media: autoritær, myndig og ettergivende. I spørreundersøkelser er det jo nesten ingen som tør å innrømme at de er autoritære, og de fleste skjønner at myndig er den «riktige» kategorien. Men det er ikke sikkert at man kan velge seg én strategi og følge den. Hvis barnet ditt er veldig krevende, vil det presse deg inn i en av de kategoriene du ikke vil være.

Etter doktorgraden i 1986 deltok Ulvund sammen med Lars Smith og Rolf Lindeman i arbeidet med «Ullevåls-undersøkelsen», som fant at en av tre for tidlig fødte senere fikk skader og utviklingsforstyrrelser. For Ulvund ble dette arbeidet et viktig vendepunkt.

– Etterpå fikk jeg tilbud om en professor II-stilling i Tromsø, og ble spurt om hva jeg ville gjøre om jeg fikk jobben. Da ville jeg sette i gang en intervensjonsstudie, sa jeg. Sammen med en rekke andre forskere satte jeg i gang en stor studie hvor vi fulgte over 200 barn fra år 2000 og fram til de nå er blitt tenåringer. Faglig sett ble studien en innfallsport til viktige internasjonale publikasjoner for dem som jobbet med den, fordi vi hadde et bra design med randomisert kontroll.

I studien ga en spesialutdannet sykepleier foreldrene en times veiledning under sykehusoppholdet og fire hjemmebesøk de første tre månedene etter utskrivelse. I tillegg hadde forskerne en kontrollgruppe med tidligfødte som fikk sykehusets normale tilbud, og en kontrollgruppe med barn født ved full termin.

Funnene fra studien viste at veilednings-intervensjonen blant annet utlignet hele den ekstra stressmengden man ellers finner i familier med for tidlig fødte barn.

– Vi har også funnet lavere forekomst av atferdsvansker og bedre fysisk helse når disse barna kommer i tenåra. Dette har vært et viktig prosjekt for meg, fordi det var ille at så mange ble skadet. Og det er enkle tiltak som skal til, i form av veiledning.

Da Ulvund i 1996 ble spurt av Dagbladet hva hans livsmotto var, svarte han: «Det gjelder å skille mellom jobb og privatliv!» Noe man skulle tro var vanskelig for en pedagog og firebarnsfar?

– Jeg har prøvd å være en mest mulig vanlig far, og ikke tenke på pedagogikk hele tida. Én ting jeg har vært veldig bevisst på, er å ikke prøve å få ungene mine til å gjøre noe de ikke har lyst til – jeg er skeptisk til foreldre som har ambisjoner på egne barns vegne. De fleste av mine unger³ gjør helt andre ting enn meg i dag.

– **Men det at du selv ble dratt mot forskning, uten å komme fra akademikerfamilie, tror du det har sammenheng med ditt eget temperament?**

– Ja, det kan være. Jeg vet jo veldig godt hvilket temperament⁴ jeg er

3 Ulvund har vært forfatter og medforfatter på en rekke bøker for allmennmarkedet, som *Forstå barnet ditt*-serien, fra spedbarn til tenåringer og *Lettvektene: Om for tidlig fødte barn*, det mye brukte læreverket *Spedbarnsalderen*, som han har skrevet sammen med Lars Smith, og akademiske utgivelser som *Fysisk miljø: kognitiv/motivasjonell utvikling*.

4 Som Ulvund liker å presisere: «Temperament» handler ikke om hvorvidt noen har kort lunte, men om at folk har ulike atferdsmønstre: De er nysgjerrige, aktive, forsiktige, sensitive etc.

utstyrt med. Fordi jeg er så synlig i offentligheten, er det vanskelig for folk å skjønne at jeg kan være sjenert. Jeg er jo ofte invitert til fester og tilstelninger, men de drar jeg nesten aldri på – jeg trives best hjemme i hagen eller på båten.

– **Men du sa tidligere at en måtte være trygg på seg selv for å gå på lufta på direkten sånn som du gjør?**

– Mange synes det er rart å bli intervjuet i media, og ikke gå i selskap. Men i studio er det jo bare programlederen og meg. Det som går ut i eteren, bryr jeg meg ikke om.

Ulvund kan framstå som paradoksal. Han kaller seg altså sjenert, men er ikke mer sjenert enn at han selv påpeker at han har vunnet en formidlingspris, og at han har «omtrent like mange» følgere på sin private Twitter-konto som Forskerforum har på sin⁵. Han liker å omtale seg selv som ydmyk, samtidig som både tweets og oppimot 30 års oppsamlede avisklipp er fulle av skarpe meldinger: Han har irettesatt Jesper Juul offentlig (I et åpent nettmøte i Aftenposten skrev han til Juul: «I akademiske miljøer i Norge (og Danmark) har jeg til gode å treffe én person som tar deg seriøst, men det er mange foreldre som gjør det. De er antagelig ikke klar over at du bedriver en omfattende synsing som du ikke har vitenskapelig dekning for.»), og enøyde tilhengere av tilknytningsteori

5 Ulvund har i skrivende stund 6085, Forskerforum 6161.

– Det største miraklet ved barneoppdragelse er at de fleste barn blir normalfungerende, selv om de vokser opp vidt forskjellig, sier Ulvund.

– Du ser mange oppslag av typen «Slik får du barnet til å sove». Men først må du jo vite *hvorfor* barnet ikke får sove.

(«Det er utrolig naivt å tro at en teori kan forklare så mye – du må ha en bred innfallsvinkel, og ikke tolke alt som et tilknytningsproblem.») Sånn sett er det kanskje likevel ikke så paradoksalt: Når han er skarp i offentligheten, er det gjerne mot dem han anser for å være lite ydmyke.

Selv mener han at han har blitt mindre skråsikker jo mer han har lært, og at han har vært nødt til å revurdere sine egne oppfatninger i løpet av karrieren – for eksempel når nye metoder har vist at spedbarn oppfatter langt mer av det som foregår rundt dem, enn det som tidligere ble antatt. Han sier også at han er blitt åpen for at det finnes flere måter å gjøre ting på i foreldrerollen.

– Jeg er blitt mer usikker på hvor grensene går for hva barn kan tåle og likevel få en normal utvikling. Det betyr ikke at jeg oppfordrer folk til å spekulere i hvor dårlig omsorg de kan gi, og satse på at det går

bra. Men jeg er åpen for at ting kan gjøres på alternative måter, uten at det har noen som helst konsekvenser. Det er viktig å forstå, fordi Norge er et flerkulturelt samfunn, og det er stadig flere innvandrere som har helt andre måter å leve livet med barn på. På et felt er jeg helt uforsonlig – når det gjelder å bruke vold mot barn. Men utover det blir det mye syning: om når de skal stå opp, spise og legge seg. Barneoppdragelse er alltid kulturavhengig, og det er det særlig viktig å forstå innen barnevernet.

I *Rakkerunger og englebarn* advarer han mot «ekspertveldet» og oppfordrer folk til å stole på seg selv. Han vedgikk i et intervju at han dermed møtte seg selv i døra, siden han selv hadde gitt ekspertråd i mange år.

– **Har du gitt noen formaninger tidligere i karrieren som du i dag er skeptisk til?**

– Ja, jeg har som andre vært mye mer bastant før, det er jeg ikke lenger. Så det har jeg nok.

– **Har du noen eksempler?**

Nei, på stående fot klarer ikke Ulvund å komme på noen eksempler, selv etter noen minutters tenketid. Så kanskje er det bare skryt at han har møtt seg selv i døra. Men det kan jo også bety at han har vært ydmyk hele tida. ■

Kristen flukt

Krig og konflikter kan føre til at Midtausten blir tømt for kristne. Men på Den arabiske halvøya gror det opp nye kyrkjesamfunn.

AV JOHANNE LANDSVERK

Kristne i Syria lever under sterkt press. Her er greskortodokse kristne samla til messe i Damaskus. (Foto: NTB Scanpix)

PROSJEKT:
artikkelsamlinga *De kristne i Midtøsten. Kampen for tilhørighet*

FORSKARAR:
religionsforskar Berit S. Thorbjørnsrud og elleve andre forskarar

UUNNVERLEGE VERKTØY:
seg sjølve, historiske tekstar, sosiale medium

METODE:
intervju og samtalar, analyse av historiske kjelder og nye medium

– Invasjonen av Irak var ein katastrofe, også for dei kristne, seier Berit S. Thorbjørnsrud. Her i samtale med Stephan Guth. (Foto: Erik Norrud)

Dei flyktar frå krig og terror. Mange er frå Syria, og truleg er ein god del av dei kristne. For i Syria og Irak er det snart ingen kristne att.

– Vi har ikkje tal på kor mange kristne som er att i Syria, for det varierer i dei ulike områda som Den islamske staten (IS) kontrollerer. Det finst rapportar om at alle kristne er jaga ut av byen Mosul i Nord-Irak. Andre stader i Irak og i Syria er det framleis kristne minoritetar att, men på grunn av borgarkrigen er situasjonen deira vanskeleg, slik han er for heile sivilbefolkninga, seier Brynjar Lia. Han er professor i midtaustenstudiar ved Institutt for kulturstudiar og orientalske språk (IKOS) ved Universitetet i Oslo. Lia er ein av forfattarane bak artikkelsamlinga *De kristne i Midtøsten*, der elleve forskarar deltek.

Berit S. Thorbjørnsrud, førsteamanuensis ved IKOS, er leiår for prosjektet som tek føre seg historia til kristne i Libanon, Syria, Irak, Tyrkia, Jordan, Israel/Palestina, Egypt og Golfstatane. Ho fortel at både Libanon og Egypt framleis har store kristne folkegrupper, men i dei andre landa er det få kristne att.

– Historia til kristne i Midtausten har vore lite framme, og med dei siste hendingane i regionen er temaet meir aktuelt enn nokon gong. Det interessante er at talet på kristne går ned i dei tradisjonelle kristne områda i Midtausten, men samtidig ser vi nye etableringar av kristne kyrkjesamfunn på Den arabiske halvøya, seier Thorbjørnsrud.

USA er hovudfienden

Lia er ekspert på jihadistrørsla, det vil seie al-Qaida og andre militante islamistgrupper som IS. Han har forska på korleis jihadistane ser på krist-

ne minoritetar: kva dei sjølve seier om kristne minoritetar, kva politikk dei fører andsynes kristne som bur i områda dei har kontroll over, og i kva grad dei lokale kristne er prioriterte mål for terrororganisasjonane.

– Som minoritet er kristne under sterkt press blant anna frå jihadistgrupper som krev at kristne må opptre som underlegne, lydige og nærmast usynlege undersåttar, seier han.

Men trass i dei avskylege bileta vi ser i media av halshogging og angrep på kyrkjer: Dei kristne er ikkje hovudfienden til IS.

– Jihadistrørsla skil mellom kristne minoritetar i Midtausten på eine sida og «krossfaranane», det vil seie USA og Vesten, på andre sida. Det er USA og dei allierte som er hovudfienden, og organiserte jihadistgrupper har sjeldan prioritert angrep på lokale kristne. Etter islamsk tradisjon har kristne og jødar, som er kalla «Bokens folk», ein beskytta status.

Trakassering på Vestbredden

Irak er òg eit land der kristne er i ferd med å forsvinne, og Thorbjørnsrud er klar på ein ting:

– Den amerikanske invasjonen i Irak i 2003 var ein katastrofe for alle parter, og har ført til ein sekterisme som tidlegare var heilt utenkeleg i Irak. Talet på kristne er dalande, og dei kristne får i aukande grad problem med å oppretthalde

levande kristne fellesskap. Ein reknar med at 70 prosent av dei kristne har forlate Irak etter invasjonen. Den valdelege kampen vi no ser mellom sekteriske grupperingar av sunni- og sjiamuslimar og IS, riv Irak heilt frå kvarandre. Og det same ser vi i Syria, seier Thorbjørnsrud. Ho fortel at også kristne palestinarar, som utgjer det eldste kristne samfunnet i verda, forlét Midtausten.

– Både på Vestbredden og i Jerusalem går talet på kristne ned, fordi dei kristne emigrerer. Mange kristne opplever sterk trakassering i dette området. Den israelske okkupasjonen har også bidrege til aukande islamisering, noko som ikkje gjer situasjonen lettare for dei kristne som er att. Men spør du kristne palestinarar, svarar dei alltid at okkupasjonen er det største problemet.

Thorbjørnsrud meiner kristne i Midtausten ikkje berre må bli sette på som offer, men som aktørar.

– Det er ei aukande interesse for situasjonen til kristne i Midtausten, men ein må ikkje la dei kristne endå ein gong bli offer i politiske strategiar. Enkelte nykonservative i USA var tidlegare svært opptekne av kristne i Syria, men dei har aldri angra på at dei støtta invasjonen i Irak. Dei har ikkje vore opptekne av kva kristne i Midtausten meiner.

– Det som har overraska meg mest, er alle dei nye kristne kyrkjelydane i Golfstatane.

BERIT S. THORBJØRNSRUD

– Midtausten er meir enn krig og konflikhtar, seier Berit S. Thorbjørnsrud og Stephan Guth. (Foto: Erik Norrud)

Lærdom frå kristne

Historia om kristne i Midtausten har òg handla om gjensidig inspirasjon mellom ulike folkegrupper og religionar. Stephan Guth er professor i litteratur og språk ved IKOS:

– Mange sentrale omgrep i Koranen har tydeleg likskapar med omgrep i syrisk-aramaisk eller etiopisk, som var kristne språk. Dette viser at den nye islamske religionen som oppstod tidleg på 600-talet, hadde mykje til felles med religionane som allereie var til stades på Den arabiske halvøya, blant anna kristendomen.

Han seier det er vanskeleg å tenkje seg ein islamsk kultur utan bidrag frå dei kristne.

– Då islam frå 600-talet og utover spreidde seg til område som hadde vore kristne i mange hundre år, drog dei muslimske erobrarane veksar på kunnskapen til kristne, som blant anna hadde utvikla ei sterk statsforvaltning og lærde vitenskapsmenn. Guth fortel at arabisk etter kvart vart viktigare som skriftspråk også for kristne, og frå 700-talet var kristne skrifter og andre historiske tekstar omsette til arabisk frå gresk, syrisk eller koptisk.

– Dei mange omsetjingane førte også til at tankegodset frå antikken vart overført til arabisk, noko som bevarte arven etter hellenismen også for oss europearar.

Arabarane var pragmatiske, og dei kristne fekk leve under muslimsk styre i fleire hundre år.

– Kristne armenarar og muslimar hadde lite med kvarandre å gjere, og dei hadde ikkje nødvendigvis like rettar i samfunnet, men dei levde ved sida av kvarandre i ro og fred, seier han.

Mange nye kyrkjesamfunn

I dag ser krig og konflikhtar mellom folkegruppene ut til å dominere. Men Thorbjørnsrud har også oppdaga at nye kristne kyrkjesamfunn får vekse fram i Midtausten.

– Det som har overraska meg mest, er alle dei nye kristne kyrkjelydane i Golfstatane. For å kunne utnytte olja, har Golfstatane måtta importere store mengder av arbeidsmigrantar, og mellom tre og fire millionar av desse er kristne. I Saudi-Arabia er all kristen aktivitet forboden. Men i dei andre Golfstatane, som Dei sameinte arabiske emirata og Oman, har kristne fått lov til å etablere nye fellesskap og kyrkjer, fortel ho.

Fram til framveksten av islam på 600-talet var det kristne grupper på halvøya, men etter kvart forsvann desse heilt.

– Dei fleste kristne kyrkjene er frå 1980-90-åra, og her finn vi mange ulike kyrkjesamfunn, blant anna katolikkar frå Filippinane og India. Desse arbeidsmigrantane har likevel ikkje rett til statsborgarskap.

Ho trur mykje av grunnen til at desse statane er positive til kristne, er lege- og utdanningsmisjonærane på 1800-talet.

– Desse misjonærane bidrog sterkt til å betre helsestellet, og framleis vert dette hugsa med takkemd.

Sterkt forskingsmiljø

Thorbjørnsrud meiner det er heilt spesielt i

Berit S. Thorbjørnsrud har samla på religiøse objekt frå dei mange forskingsopphalda i Midtausten. (Foto: Erik Norrud)

internasjonal samanheng at UiO har så sterkt forskingsmiljø på kristne i Midtausten.

– Då eg fekk ideen til bokprosjektet, gjekk det opp for meg at alle måtte bidra på sine felt, både religionshistorikarar, antropologar, filologar og litteraturforskarar. Dei fleste jobbar ved IKOS, andre er teologar ved Det teologiske fakultetet, seier Thorbjørnsrud.

Ho reiser snart til Den arabiske halvøya for å forske vidare på kristne kyrkesamfunn. Men korleis forskar dei som ikkje kan reise?

– Det er vanskeleg å få oversikt over situasjonen i eit land som Syria, når det ikkje er mogleg å opphalde seg i landet, seier Lia.

– Eg har brukt mediedekninga, forskingsrapportar og materiale som IS sjølve skriv eller rapporterer om, blant anna på sosiale medium.

Fleire av forskarane driv med sterkt politiserte tema. Ved å bruke dei vanlege standardane for forskning meiner Lia likevel det er råd å vere objektiv:

– Men det er klart eg blir påverka, særleg av dei grufulle filmene som IS legg ut. Når eg går djupare inn i materialet, ser eg at dette berre ein liten del av propagandaproduksjonen. IS ønskjer også å vise fram andre sider ved «kalifatet» eller statsbyggingsprosjektet.

Stephan Guth meiner den nye boka kan bidra til å skape eit meir differensiert bilete av det som går føre seg i Midtausten i dag.

– Boka vil også kunne gje kunnskap om bakgrunnen til flyktningar som kjem hit, seier han. ■

Forskarane bak boka *De kristne i Midtøsten* har ønskt å nansere biletet av historia. (Foto: Erik Norrud)

Kven kan segla?

Ein gong gjekk Osebergskipet på skjener gjennom gatene i Oslo.

Osebergskipet er rekna som det viktigaste gravfunnet frå vikingtida i Noreg. Skipet vart bygt kring år 820, truleg på Sørvestlandet, og grave ned i 834. Då skipet vart funne ved Tønsberg i 1903, kom òg mykje innhald for dagen: skjelettrestane av to kvinner, restar av hestar, oksar og hundar, i tillegg til mykje gravgods som sledar, vogner, kister og broderi.

Skipet kom opp frå grava i over to tusen delar. Skipsingeniør og seinare konservator

Fredrik Johannesen leia arbeidet med å ta opp og seinare restaurere og frakte skipet. Det vart bygd opp att i Oslo sentrum i eit skur bak ein av bygningane til universitetet. I september 1926 vart skipet frakta på skjener gjennom byen, ned til ein lekter ved hamna som tok skipet over til Bygdøy. Bileta viser delar av historia om korleis det gjekk til. Dei to fyrste er tekne i kryssset mellom Universitetsgata og Kristian Augusts gate. Vi ser korleis dei mobile skjennene vart frakta framfor båten. Sjøsettinga fann stad frå Pipervika, rett ved dagens Aker brygge.

Osebergskipet ligg framleis i Vikingskipshuset på Bygdøy, ein del av Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo. Det var ein årelang strid om vikingskipa skulle flyttast til Bjørvika, men dette kan ha vore siste reise for Osebergskipet. I 2012 konkluderte dåverande kunnskapsminister Kristin Halvorsen med at debatten var over: Å flytte skipa var for risikabelt.

Takk til Oslo Museum for god service med å skaffe fram bileta. Fleire historiske fotoskattar er å finne på oslobilder.no.

Kjelder:
Store norske leksikon,
Wikipedia,
Oslo Museum,
Kulturhistorisk
museum.

Foto: Ukjent fotograf/
Oslo Museum.

20 nøtter

Robert Wadlow
saman med mora.

I KROPPEN

- a) Kor finn vi dura mater, arachnoidea og pia mater?
- b) Kva kallar vi den geléaktige, klare massen som utgjør 80 prosent av volumet til auget?

- c) Ordet hamstring dukkar ofte opp når idrettsfolk skader seg. Kor på kroppen finn ein musklane som dette ordet viser til?
- d) Kva farge er det på dei to substansane som sentralnervesystemet består av?
- e) Kva for væske produserer levera cirka éin liter av per dag?

NÅR STORLEIKEN TEL

- a) Kor høg var verdas høgaste mann, **Robert Wadlow**, då han døydde 22 år gammal i 1940? (Margin: 3 cm)
- b) Kva er det største viltlevande landpattedyret i Europa?
- c) Kva for amerikansk kjede er verdas største private arbeidsgivar, med 2,1 millionar tilsette?
- d) Cullinan vart funnen i 1905, og var med ei vekt på over 600 gram størst i sitt slag gjennom alle tider. Kva var så Cullinan?
- e) Kva blir rekna for det mest seljande musikkalbumet i historia (og sjølv om statistikken er ufullstendig, etter alle solemerke med god margin)?

PORTUGAL

- a) Kva heiter vindistriktet i nord som har plass på Unescos verdsarvliste, og med same namn som elva det ligg ved?
- b) Kva for portugisisk koloni vart gitt tilbake til Kina 20. desember 1999 – og elles som den aller siste europeiske kolonien i Asia?
- c) Lisboa er største byen i Portugal. Men kva for by, som også ligg i Lisboa-regionen, er nest størst?

- d) Kva heitte diktatoren som grunnla den såkalla «Nye staten» og heldt makta i landet i meir enn 35 år?
- e) Kva for maratonløpar overgjeikk langt sine norske konkurrentar Grete Waitz og Ingrid Kristiansen i meisterskapstriumfar på distansen?

IMPORT/EKSPORT

- a) Kva for selskap, i dag leia av Anita Krohn Traaseth, tok i 2004 over Norges Eksportråd?
- b) Kva for land importerte Noreg mest frå i 2014?
- c) Kva for eksportprodukt er det snakk om når ein såkalla vrakar står og skil mellom kategoriar som Italiano Grande, Hollender og Bremer?
- d) Kva kallar vi skilnaden mellom verdien av det eit land importerer og eksporterer av varer?
- e) Kva for afrikansk land er dei siste åra blitt den største leverandør av blommar i EU?

SVAR:

I KROPPEN

- a) I hovudet/hjernen (dei er hjernehinner)
- b) Glaslekamen (corpus vitreum)
- c) På baksida av låret
- d) Grå og kvit
- e) Galle

STØRST

- a) 2,72 meter
- b) Europeisk bison / visent
- c) Wal-Mart
- d) Ein diamant
- e) Michael Jacksons *Thriller* (1982)

PORTUGAL

- a) Douro
- b) Macau
- c) Sintra
- d) António Salazar
- e) Rosa Mota (i OL-gull, i VM-gull og 3 EM-gull)

IMPORT/EKSPORT

- a) Innovasjon Noreg
- b) Sverige
- c) Tørrfisk
- d) Handelsbalansen
- e) Kenya

Sitert:

ORDET ER FRITT

«Frihet gir kun mening dersom det finnes vidtgående toleranse for å la andre komme til orde med meninger man slett ikke liker.»

Mottaker av Fritt Ords Honnør, Flemming Rose, i sin takketale.

«Åmås kan heller bosette seg i Nord-Korea, der alle får samme lønn utenom sjefen.»

Fritt Ord-direktør Knut Olav Åmås skal ikke være så frimodig å skrive om de ganske rike, mener ganske rik eiendomsmegler Camilla Sem. (Aftenposten)

«Eg sit av og til med ei kjensle av at om enkelte leiarar hadde fått bestemt, så hadde vi ikkje hatt rett på ferie eller fødselspermisjon heller, men du hadde kunna søkje om det.»

Det Camilla Sem ikke vet, er at vi allerede lever i Nord-Korea. Neida. Det er bare leder av Forskerforbundet ved Universitetet i Bergen, Steinar Vagstad, som frykter en mindre fri ordning med forskningsfri. (På Høyden)

«Statsminister Erna Solberg må opprette et helt nytt departement for å gjøre Per Sandberg til innenriksminister.»

Joda, vi lever i Nord-Korea. (Dagsavisen)

ØYSTEIN EKROLL

Medlem nummer: 30185482

STILLING: forsker ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

UTDANNING: magistergrad i arkeologi ved Universitetet i Bergen

KARRIEREMÅL: Jeg har verdens beste jobb, så det målet er nådd.

– Jeg sitter i fengsel!

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Jeg har nettopp levert inn doktoravhandlingen min. I tillegg er jeg redaktør for en bok med foredrag om restaurering av europeiske katedraller, og en om St. Olav i kunsten.

– Hvor tenker du best?

– På kontoret, for det er stort sett der jeg befinner meg.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– Axel Bolvigs *Kirkekunstens storhetstid*. Den viser at romansk kunst og arkitektur var en livsviktig politisk og sosial manifestasjon for å styrke aristokratiets makt og posisjon.

– Hva skal til for å bli en god forsker i arkeologi?

– Du må være veldig nysgjerrig og alltid stille spørsmål ved vedtatte sannheter. Så må du elske jobben

og være innstilt på å legge inn langt mer enn du får betalt for.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Plagiering og uredelig omgang med fakta. Arkeologi er et lite fag hvor de fleste kjenner hverandre, det kan bli tett, og det er desto viktigere å ha orden på fakta.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– Jeg sitter i fengsel! Kontoret ligger i et gammelt militærfengsel, kalt *Det ensomme fengsel* på 1800-tallet. Og her sitter jeg på livstid, håper jeg.

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?

– Det pavelige institutt for kristelig arkeologi i Roma. Her finnes noe av den beste forskningen på kirker og klostre.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?

– Jeg ville bli arkeolog allerede som tiåring, så jeg kan knapt tenke meg noe annet. Det måtte kanskje bli bokbinder eller korrekturleser.

– Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?

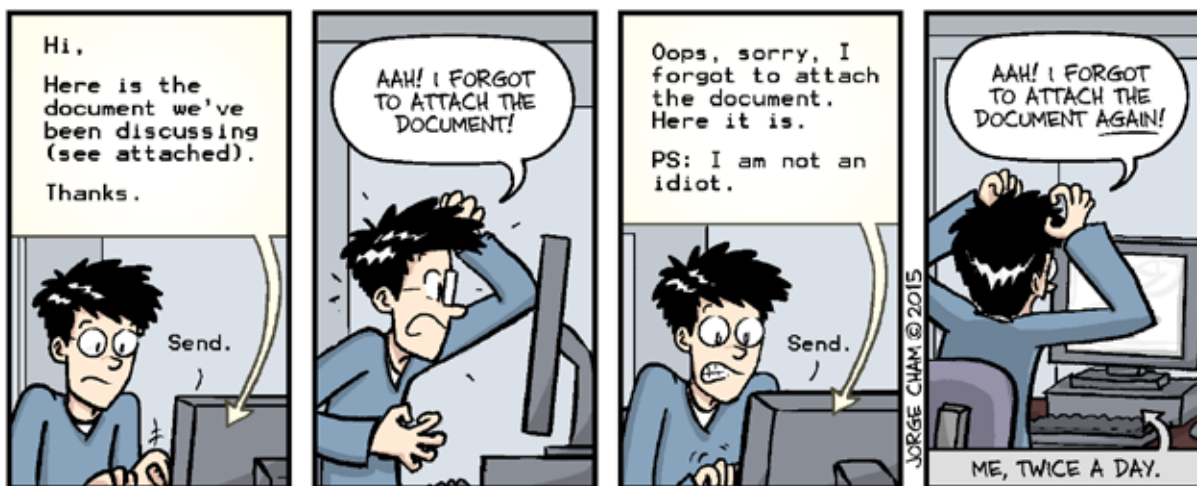
– Samlet de arkeologiske museene til ett nasjonalmuseum. Det er trist for Norge at ingen koordinerer forskning og formidling på nasjonalt og internasjonalt nivå.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Det kunne godt vært mer forskningsformidling som viste gleden over alt det morsomme og spennende medlemmene holder på med.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Krenket og utfordret

Innføringsbok om kunst og etikk gjør det den skal: lede deg på vei.

Siri Meyer, som er professor i kunst-historie ved Universitetet i Bergen, har gitt seg selv en vanskelig oppgave, nemlig å drøfte kunst i lys av etikk. Det er en kjent sak at kunst godt kan vekke forargelse, og derfor avstedkomme de-

batter omkring hva som kan og bør tillates i kunstens navn. Men det er en ganske lang vei fra å stille spørsmålet om hvorvidt det bør være noen grenser for kunstens utfoldelse, til det å skulle sette slike grenser på en klar måte. Hvor skal grensene i så fall gå? Bare det å stille spørsmålet bryter med den grunnleggende ideen om kunsten som fri.

Utgangspunktet for boka er den siste tids høylytte reaksjoner på kunst i det offentlige rom, der Vanessa Bairds veggmalerier i regjeringskvartalet er ett eksempel og 22. juli-minnesmerket *Memory Wound*, der en odde kuttes i to, et annet. Meyer ønsker seg ikke etiske komiteer og formelle retningslinjer, men hun ønsker å finne ut av slike reaksjoner, og for å gjøre det så må vi i hvert fall erkjenne at kunsten befinner seg i et sosialt rom, og der må vi alle ta hensyn til hverandre.

Dette er en innføringsbok. To felter skal sammenkobles – opplagt fordi tanken er at det er noe å vinne på det. Første kapittel, som dreier seg om «Å se noe som kunst», er rett og slett forbilledlig for en innføringsbok. Gjennom eksempler på teori, på begreper, på kunstverk og med gløtt inn i historien blir leseren drevet frem mot en forståelse av hva vi forstår med kunst i dag. Det er denne forståelsen som er viktig, og ikke teoriene eller begrepene. Vi skal ikke inn i teoriene, men få akkurat nok til at vi skjønner poenget, skjønner saken, får forståelse. Og mens vi gjør det, ser vi på de utvalgte bildene som presenteres. Kun en forfatter som vet hvor hun skal og som har god oversikt over stoffet sitt, klarer å gjøre slikt på en lett og enkel måte. Og det gjør altså Meyer.

Filosofen Kant er ikke bare i dette kapitlet, men i hele boka den røde tråden. For ikke bare innfører han ideen om kunstens autonomi, han innfører også ideen om mennesket som autonom på etikkens område. I etikk-kapitlet redegjøres det kort for teoriene til Kant, Aristoteles og Levinas. Hvorfor akkurat disse? Det vet jeg ikke, men hver av dem gir i hvert fall et perspektiv å drøfte kunst ut fra, de bringer et vokabular, sier Meyer: menneskeverd og respekt fra Kant, mennesket som et samfunnsvesen fra Aristoteles og fra Levinas tanken om det forskjellige ved den andre.

I neste kapittel skal så vokabularet anvendes, under overskriften «Kunst som tøyser grensene». Her er eksemplene blant annet ondskap, blasfemi og pornografi. Ja, det er mulig å la seg støte av kunst, viser disse bildene, men burde vi derfor være forskånet fra å se dem? Og overskrider de utvalgte bildene etikkens grenser? Siste kapittel stiller spørsmålet om hvorvidt kunst kan gjøre oss til bedre mennesker, og overskriften her er «Kunst som etisk ressurs».

Så på den ene siden er det altså snakk om å anvende etikk på kunsten. På den andre siden kan kunsten selv være etisk, idet den utfordrende vil vise frem våre begrensninger, overgrep, mangel på deltakelse og så videre. Nettopp dette forholdet gjør boka delvis problematisk, for ikke bare etikken, men også kunsten søker jo mot å utvide blikket og åpne tanken, begge kan være med og bringe ny erkjennelse. Derved ville det ha vært mer fruktbart om etiske teorier ble brukt i en drøftende samtale med kunsten, mener jeg, og ikke slik som det ellers lett blir, også her innimellom, at altfor knappe og lite drøftende redegjørelser av etiske teorier fungerer som en slags målestokk å måle for eksempel

et kunstverk ut fra.

For når er kunsten etisk, og når overskrider den eventuelt etikkens grenser? Og hva om kunsten er begge deler på samme tid. Er det mulig? En uetisk etisk kunst? Kanskje kunsthistoriefaget bærer på svaret omkring etikk selv. Meyer trenger i hvert fall ikke mye hjelp fra etikken når hun gir oss sin interessante analyse av 22. juli-minnesmerket *Memory Wound*. Det lukker ingen ute, sier hun, og dette kan vi skjønne etter å ha fått en kunsthistorisk innføring omkring minnesmerker og hva slags kunstopplevelse de er ment å gi. Slik går det nesten med alle eksemplene hun trekker frem. Med en gang vi forstår kunstverkene bedre, ser vi det flertydige og kanskje også uutgrunnelige i dem.

Hva blir da konklusjonen? Vi må lære oss mer om kunst, kanskje. For selv om de etiske teoriene ble aldri så stramt og solid presentert, så vil jo tvilen om hvorvidt de kan si noe avgjørende om disse spørsmålene, alltid være til stede. For det er vanskelig dette her. På den ene siden krenket, på den andre siden utfordret. Siri Meyers bok er uansett et godt sted å starte. Alt i alt er den en strålende innføringsbok!

AV AASNE JORDHEIM

Ingen enkle svar

Variert, dekkende og komplisert om makt, penger, identitet og kjønn i norsk næringsliv.

GRY A. ALSOS, HILDE BJØRKHAUG, AGNES BOLSO OG ELISABET LJUNGGREN (red.)
Kjønn og næringsliv i Norge
Cappelen Damm Akademisk, 2015
267 sider
Veil. pris: kr 449

Man har forsket på kjønn, næringsliv, ledelse og entreprenørskap siden tidlig i syttiåra, skriver redaktørene i introduksjonen til tolv kapitler med forskningsbasert kunnskap om kjønn i norsk næringsliv. Den gang forklarte man kjønnsubalanse med patriarkatet, og ville løse problemet ved å erstatte menn med kvinner. I dag formidler forskerne (antropologer, historikere, samfunnsvitere, humanister og økonomer) langt mer komplekse forklaringer og svar. Disse vil de formidle til næringsliv, politikere, konsulenter, studenter og forskere, så de kan integreres i debattene. Men hvilke komplekse forklaringer tilbyr denne antologien, og er det sannsynlig at de tas opp i debatten?

De første kapitlene handler om bedriftsforskning, et felt som i stor grad har vært neglisjert i samfunns- og kjønnsforskningen. Her spørres det blant annet om hvorfor kapitalismen fremdeles fremstår som et overveiende maskulint område. Svaret søkes ikke ved å se på *arbeid* (som har vært godt dekket av forskningen). Her ser man på forholdet mellom kjønn, eiendom og kapital, og argumenterer blant annet for hvordan den historiske

mannsdominansen skaper symbolske og kulturelle myter om kjønn. I det neste kapittelet går man mer konkret til verks. Her undersøkes hvordan eierskap fordeles seg mellom kjønn i norske bedrifter. De finner at flest menn fremdeles er bedriftseiere. Hvilken type bedrift man eier, er dessuten kjønnsdelt. Kvinnene er eiere av typisk «feminine» bransjer som frisør og barnehager, mens menn oftere er eiere i tradisjonelt «maskuline» bransjer, for eksempel bil og IKT. Funnene drøftes opp mot mulige forklaringer og tiltak. Videre får vi mer kunnskap om kvinners identitet som gründere. 37 kvinnelige gründere er fulgt over to år. Med empiri fra feltarbeidet rekonstrueres tre beskrivelser av kvinner som blir entreprenører. Beskrivelsene tydeliggjør hvordan opplevelsen av egen, kjønnet identitet legger føringer for entreprenørskapet. I det neste bidraget har forskerne intervjuet innvandrerkvinner for å finne ut hvordan det å være minoritetskvinne henger sammen med rollen som entreprenør. Så følger kapitler om kvotering og styreordene. Her avdekkes det blant annet at menn har noe større makt enn kvinner i bedriftsstyrene, men at det ikke gjør seg like gjeldende i landbruksnæringer. Men hvordan møtes kravet til norsk kjønnsbalanse i utlandet? Det dokumenteres at loven som først ble møtt med skepsis, nå i økende grad implementeres. De siste kapitlene beveger seg inn i humanistiske perspektiver, i kultur, media og politikk, blant annet med analyser av blåfeministenes individualisering og behandlingen av kvoteringen som virkemiddel i politiske dokumenter.

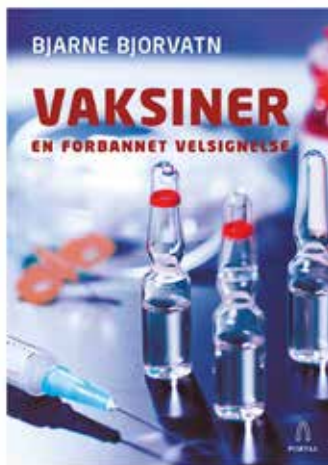
Som debattinnlegg vil nok antologien ha noen utfordringer hvis den ønsker gjennomslag utenfor academia, siden språk og form er relativt tungt. På den annen side treffer artikkelforfatterne svært godt på tematikk og perspektiver, ikke minst i bredden av dem. Den demonstrerer kompleksiteten i forklaringer på kjønnsubalansen til fulle. Forskningen bærer også preg av høy kvalitet. Interesserte politikere, akademikere, bedriftsledere og studenter vil utvilsomt finne grundig kunnskap her.

AV RAGNHILD FJELLRO

En for alle, alle for en

Detaljrike begrunnelser av vaksinasjon som solidaritetshandling i en vellykket hybrid av en bok.

BJARNE BJORVATN
Vaksiner. En forbannet velsignelse
Portal forlag, 2015
432 sider
Veil. pris: kr 398

Bjarne Bjorvatn, professor ved Institutt for global helse og samfunnsmedisin, Universitetet i Bergen, er ingen hvem som helst i spørsmål om vaksinasjon og global helse. Snarere er han selve ekspert. Medisinsk profesjonsbakgrunn og mange tiår som aktør i sentrale, internasjonale vaksineprosjekter i regi av blant annet EU og WHO, gjør at han har inngående detaljkunnskap om både immunologiske vaksinemekanismer og om samfunnsmessige konsekvenser av vaksiner. *Vaksiner* er et velskrevet konsentrat av hans betydelige kunnskap og erfaring.

Etter en kort introduksjon (som jeg skal komme tilbake til) får vi først en gjennomgang av vaksinologiens historie og en innføring i immunologi. Bokens hoveddel er en kapittelvis gjennomgang av vaksiner mot 23 spesifikke sykdommer, fra difteri og kolera til influensa og meslinger. Hver av sykdommene gis en skjematisk gjennomgang; et kort sammenheng følges av bakgrunn (epidemiologi, virus, sykdom og utbredelse), selve vaksinen (typer, effekt, bivirkninger, sikkerhet) og deretter WHO-anbefalinger for bruk av de ulike vaksinene. Så følger en bolk om aktuelle tema i relasjon til vak-

sinen – en fin måte å knytte stoffet opp til referanserammer flere av oss kan forstå. En liten kunnskaps-test på ti spørsmål og en kortfattet liste med sentrale referanser avslutter hvert kapittel.

Normalt har jeg en viss reservasjon for denne typen hybrider, bøker som skal være flere ting på en gang – saksinnlegg, lærebok, oppslagsverk, historie, kunnskapsformidling og en dose internasjonal politikk – men for denne bokens del fungerer det svært bra. Siden bokens kapitler er bygget opp etter den samme malen, er det heller ingenting i veien for at den kan leses på tvers – som et epidemiologisk-medisinsk oppslagsverk; for å få innblikk i WHOs helsepolitiske arbeid på global skala; som en rik vitenskapshistorisk kilde; som en kultur-antropologisk studie av effekten av vitenskapelig kunnskap.

Og vitenskapelig kunnskap er noe annet enn *prat*. Vaksineskeptikere dukker opp med jevne mellomrom, godt hjulpet av løssalgsavisenes forkjærlighet for halvkjente personer som med alternative kilder og en viss fanatisk glød snakker skole- og vaksine-medisinen midt imot. Og det er her boken begynner: Et kort åpningskapittel setter en stopper for pratet gjennom noen tydelige og utvetydige eksempler, og et uforbeholdt forsvar av behovet for vaksinasjon legger premisset for resten av boken: «Etter min mening har alle barn rett til å bli beskyttet mot unødvendig og potensielt farlige infeksjonssykdommer. Følgelig burde ikke foreldre eller andre foresatte uten videre ha rett til å påføre sine barn den risikoen som slike sykdommer innebærer.» Det er ikke bare *sine* barn skeptikerne utsetter for risiko, det er også *våre*, for vaksinens effektivitet i sykdomsbekjempelse er korrelert med dekningsgrad av vaksinerte i befolkningen. Det å vaksinere seg er dermed også i vesentlig grad en samfunnsmessig og vedvarende *solidaritetshandling*. Og ikke tro at dette er et tredje-verden-problem: Sykdommer vi regnet for nær utryddet, reiser innimellom sitt stygge hode – midt i Europa.

Bjorvatn blir 80 neste år. I gave gir jeg boken hans til en avisredaksjon i nærheten.

AV KJETIL VIKENE

NYE BØKER AV FORSKERE

PER ARVID ÅSEN
Norske klosterplanter. Levende kulturminner fra middelalderen
Portal forlag, 2015
336 sider
Veil. pris: kr 398

Hagebruket var en sentral del av klosterdriften i middelalderen. Det ble eksempelvis dyrket malurt mot smerte og ask mot gikt. Forfatteren har besøkt alle de 31 norske middelalderklostrene, og gir her en historisk oversikt over klostrene og deres hagebruk. Flora og vegetasjon i og rundt alle ruinene er kartlagt. Åsen er førstekonservator ved Agder naturmuseum og botaniske hage.

AINA LANDSVERK HAGEN
Meningers mot – netthatt og ytringsfrihet i Norge
Cappelen Damm Akademisk, 2015
174 sider
Veil. pris: kr 298

Ytringer på nett kan bli møtt med hatefull respons. Hva skal til for at netthatts fører til at du mister dine meningers mot? Boka tar for seg norske journalister, redaktører og bloggere som er utsatt for sjikane, trusler og trakassering, og ser på hvordan dette påvirker deres meningsytringer, journalistiske produksjon og offentlige profil. Hagen er sosialantropolog og forsker ved Arbeidsforskningsinstituttet.

GJERT LANGFELDT (RED.)
Skolens kvalitet skapes lokalt. Presentasjon av funn fra forskningsprosjektet «Lærende regioner»
Fagbokforlaget, 2015
291 sider
Veil. pris: kr 429

Boka tar for seg hvorfor elever fra Sogn og Fjordane presterer uforholdsmessig bra på nasjonale prøver. Videre kartlegges det hva skoler og kommuner i resten av Norge kan lære for selv å skape bedre kvalitet i sine skoler. Bak studiene som ligger til grunn for boka, står filologer, økonomer, organisasjonsteoretikere, statsvitere og pedagoger. Langfeldt er professor ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

Åpne kontorlandskap eller cellekontorer?

Arkitektene er for sterke i troen på at arkitektur former våre arbeidsvaner på en god måte, mener kronikkforfatteren.

Stadig flere virksomheter velger åpne kontorlandskap. Ifølge Company Pulse, som utfører analyser i store og mellomstore virksomheter, dreier det seg om drøyt halvparten av kontorarbeidsplassene i Norge.

Privateide virksomheter er i førerretet, men offentlige organisasjoner dilter etter. Den største fordelen med «åpne landskap» er at den åpne arkitekturen fremmer informasjonsflyt og uformell kontakt, i alle fall for ekstroverte personer. Ulempene er velkjente og mye debattert. Det handler først og fremst om at brukerne rapporterer om utfordringer med avbrytelser og forstyrrende støy, og at mange opplever at de ikke får konsentrert seg om arbeidsoppgavene. Dersom dette skjer, er det påvist at arbeidsdagene blir noe lengre, og at flere kommer på etterskudd i jobben (Company Pulse 2013).

I vår nye bok, *Tid til arbeid – tid til overs*, belyser vi viktige forhold som fremmer og hemmer produktivitet i kunnskapsorganisasjoner. Avbrytelser som forstyrrer i utførelsen av arbeidsoppgaver, er ifølge våre undersøkelser den største «tidstyven», men utfordringer med avbrytelser er kun marginal større i åpne kontorlandskap enn i cellekontorer. Det er også marginale forskjeller mellom ulike kontortyper når det gjelder resultater for arbeidsdagens lengde, og om medarbeidere rapporterer at de er å jour eller på etterskudd med arbeidsoppgaver. Det kan innebære at kontortype betyr marginalt for om arbeidsdagene er effektive eller ikke. Resultatene som presenteres her, er imidlertid gjennomsnittstall, som skjuler store forskjeller mellom virksomheter, samt innad i en og samme virksomhet. Stilling/rolle, alder, kjønn og utdanning er blant bakgrunnsvariablene som forklarer forskjeller, samt svært varierende ferdigheter i måter å jobbe på. Noen medarbeidere bruker lokalene svært hensiktsmessig, og andre gjør det ikke. Det handler også om kvaliteten på IT-systemer i byggene, og hvordan

IT-verktøyene brukes av medarbeiderne, noe som er sterkt undervurdert og underkommunisert i diskursen om ulike kontortyper.

For mange brukere representerer åpne kontorlandskap også en ulempe med hensyn til tap av territorium og den private sfære, noe som utvilsomt er noen av fordelene ved cellekontorer. Det er lett å overse at cellekontorer, og dets størrelse og plassering i bygget, fortsatt er attraktivt. Dette gjelder særlig for godt voksne ledere og andre med lang fartstid i arbeidslivet, men også unge og nyutdannede kan verdsette en beskyttet arbeidsplass etter årevis med studier i støyende og trangbodde omgivelser.

Stadig oftere blir åpne kontorlandskap benevnt som aktivitetsbasert eller aktivitetsstyrt arbeidsplass (ABW på engelsk). Dette er et forholdsvis nytt begrep, men det dreier seg om åpne kontorlandskap i ny «markedsinnpakning», om dog en noe mer sonebasert arbeidsplassutforming enn tradisjonelle åpne kontorlandskap. ABW legger opp til at brukerne skal jobbe ulike steder i lokalene. Dette krever at brukerne mestrer intern mobilitet, altså et variert og bevisst fysisk bevegelsesmønster. Å jobbe aktivitetsbasert – altså variert og internt mobilt – er en krevende arbeidsform. I mobile organisasjoner kan det fungere utmerket dersom IT-systemene fullt ut understøtter mobilitet og brukerne mestrer å jobbe slik. Som oftest er ingen av delene på plass, og dermed vil problemer og tidstyver hope

AV JAN KRISTIAN KARLSEN, fagbokforfatter og daglig leder i analyse- og rådgiverselskapet Company Pulse AS

«Det finnes få eller ingen bevis for at medarbeiderproduktiviteten øker som følge av åpne kontorlandskap, og ei heller i cellekontorer.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

seg opp. I organisasjoner som preges av stasjonære arbeidsprosesser, og disse er det flest av blant store og mellomstore organisasjoner i dagens arbeidsliv, er aktivitetsbasert arbeidsplass et underlig påfunn. Årsaken til det er at rammebetingelsene er med på å forsterke de tidligere nevnte utfordringene, det vil si avbrytelser, støy og IT-problemer, og det kan vise seg at flere av disse utfordringene er betydelige tidstyver i arbeidsdagen. Dette kommer ofte på toppen av en lite effektiv møtekultur, og mulig også en uhenksiktsmessig eller lite effektiv reisevirksomhet.

Satsing på fysisk materialitet i form av moderne kontorbygg og kontorarealer er blitt en av virksomhetenes viktigste satsingsområder når det gjelder kostnadseffektivitet, styrking av arbeidsmiljøet og bygging av virksomhetens identitet, omdømme og merkevare. Dette representerer et svært materialistisk utviklingstrekk, og er en internasjonal trend med en formidabel gjennomslagskraft. Arkitektur har utvilsomt mye for seg for å styrke virksomhetens identitet og det fysiske arbeidsmiljøet. Men arkitektene er for sterke i troen på at arkitektur i stor grad former våre arbeidsvaner på en god måte, og de hevder ofte, og uten å blunke, at åpne kontorlandskap styrker produktiviteten i organisasjoner. Dette budskapet har fått betydelig gjennomslagskraft både i privat og i offentlig sektor. Det finnes støtte innenfor forskningen om at arkitektur påvirker vår arbeidsatferd, men det finnes få eller ingen bevis for at medarbeiderproduktiviteten øker som følge av åpne kontorlandskap, og ei heller i cellekontor. Viktigere er det at kontorfasilitetene holder et rimelig anstendig nivå når det gjelder ergonomi og inn klima, at arbeidsplassene er funksjonelle, og at innplassering av brukerne er hensiktsmessig.

Det er et faktum at vitenskapelige undersøkelser gjennomgående påviser at sykefraværet er høyere i åpne kontorlandskap enn i cellekontormiljøer. En dansk studie i regi av Det nationale forskningscenter for arbejdsmiljø i Danmark (2013), påviste at sykefraværet var 62 prosent høyere i åpne kontorlandskap enn i cellekontormiljøer. Studiet dokumenterte imidlertid ikke årsaker og sammenhenger. Ifølge Jan Hyld Pejtersen som er seniorforsker ved Det Nationale Forskningscenter for Arbeids-

Konservatismen i akademia

miljø i Danmark, er manglende mulighet for å være for seg selv, det som trekker mest ned i storromskontorer (les: åpne kontorlandskap). Forskeren peker også på at et visst privatliv, og det å kunne føre en fortrolig samtale både av arbeids- og privat karakter, betyr mye for brukerne, og dertil at samtale i storromskontorer ofte blir overfladiske (03.06.14 <http://karriere/jobfinder.dk>).

Det er nevnt en rekke ulemper med åpne kontorlandskap, men også cellekontorer byr på ulemper. Uansett valg av kontorløsning handler det om å oppnå fordelene, og om å unngå ulempene. Dernest må organisasjoner kjenne sitt mobilitetsmønster og samarbeidsmønster, samt vite om utfordringer og tidstyver i relasjon til arbeidsmønsteret. Mange yrkesgrupper har behov for mye konsentrasjon i perioder. Det er også et poeng at individer påvirkes ulikt i fysiske omgivelser (Maher og von Hippel 2005). Mange klarer å konsentrere seg i omgivelser som tilbyr ganske mye støy. Undertegnede skrev mer enn halvparten av boken *Tid til arbeid – tid til overs* på kafe. Der var både musikk og prat, men det var ingen avbrytelser fra andre personer i lokalene. Det jo ofte slik at de personer som avbryter mest, er gjerne de som kjenner hverandre best.

Hovedfokus i enhver virksomhet, privateid eller offentlig, må være å sette fokus på å skape effektive arbeidsdager for medarbeiderne. Det er også svært trivselsfremmende å få jobben gjort. Christine B. Meyer, tidligere direktør i Konkurransetilsynet, sa det slik: «Vi har høye lønninger i Norge. Det er en rar tankegang å skulle betale ut høy lønn, og ikke tilrettelegge for produktivitet – med egne kontor hvis det er det som er ønskelig. Du taper raskt det du sparer ved åpne kontorlandskap hvis produktiviteten går ned. Jeg får ikke regnestykket til å gå opp, og jeg er økonom» (Dagens Næringsliv 21.07.14). Meyer har neppe beregnet sammenhengen mellom produktivitet og kontortype, men poenget til konkurransedirektøren bør settes på agendaen i enhver ledergruppe som er opptatt av å skape god produktivitet og trivsel på arbeidsplassen.

Jo lenger jeg har oppholdt meg i akademia, både i Norge og rundt omkring i Europa, jo klarere har det blitt for meg hvor konservativt det er der. Med konservativt mener jeg at man lar være å utfordre det bestående. I akademia er konservatismen et problem: Er ikke meningen med universitetet å finne «sannheten» ved å teste om det vi tror, er riktig?

Noe av det første som sjokkerte meg da jeg kom som student fra Sveits til Norge i 1994, var at alle studenter leste det samme. Ved semesterstart fikk de en lang liste med publikasjoner de måtte skaffe seg. Og de kalte universitetet for skole! Jeg skjønnte raskt hvorfor: Studiene lignet lite den selvstendige søken etter sannhet jeg var vant til fra Tyskland og Sveits, der jeg studerte tidligere. Å studere i Norge dreier seg mer om å reproducere enn å utfordre det vi tror vi vet.

Kanskje var det derfor tidligere debattredaktør i Aftenposten Knut Olav Åmas slet med å rekruttere kronikkskribenter blant studenter. «Vi lærer», sa en student til Universitas den gang, «at man ikke kan mene noe før doktorgraden er levert.»

At en doktorgrad er nok, er ikke engang sikkert. En av akademias besynderligheter er at dette kjente ordtaket ikke gjelder her: «Den som ikke er radikal i sin ungdom, har ikke noe hjerte. Mens den som ikke er konservativ som gammel, har ikke noe hjerte.» I akademia er det omvendt: De unge tenker karriere og spiller «safe». På konferanser er de ofte de mest velkledd i salen og passer på at de siterer forfattere som er i vinden. Kun de etablerte forskerne kan risikere å snakke rett fra leveren og si noe så uhørt som at de fleste nyere teorier om globalisering bare er tull.

Forskere flest er påfallende lite på kollisjonskurs med dominerende samfunnsin-

teresser og institusjoner. En sosiolog beskrev det som noe positivt at ungdom nå til dags er mindre opprørsk enn tidligere generasjoner. Høy tillit til statens institusjoner blir av de fleste norske forskere sett som noe positivt, og ikke som tegn på manglende kritisk sans.

En gang var jeg vitne til hvordan universitetsrektoren ga utdanningsministeren en klem. Tenk om redaktøren i Aftenposten hadde gjort det. I diktaturer som i Egypt er slik oppførsel forventet, men i Norge ville karrieren vært over for redaktøren. Er ikke oppgaven til redaktører og universitetsrektorer den samme? Å være leder for en uavhengig og kritisk granskende institusjon?

Det er mye mer man kunne sette fingeren på. Fremmer man nytenkning når det er karakterene fra videregående som avgjør om man får lov til å studere? Noe jeg alltid har undret meg over, er den stille aksepten av thatcherisering av akademia, med rankinglister og publikasjonspoeng. Det er også mye konservatisme i selve forskningen. Forskere overtar gjerne myndighetenes bekymringer: Terrorforskning handler også etter 22/7 mer om islam enn om høyreekstremisme.

Det er nok på sin plass å gi forskningsfinansieringen en del av skylden. Kanskje har også instituttlederen som innrømte at «det gjør vondt å tenke», et poeng. Hennes institutt ble i en evaluering kritisert for å være for lite nytenkende. «Det er en menneskelig tendens at man vil fortsette med det man kan godt», sa hun.

La meg avslutte litt kontroversielt: For å kunne utfordre det bestående bør man ha en kritisk distanse til det man undersøker og er del av. Under semesteråpningen på Blindern var det mange fine ord om viktigheten av å tenke kritisk. Etterpå synger alle sammen «Ja, vi elsker.» Er ikke det også litt feil?

AV LORENZ
KHAZALEH,
sosialantropolog og
frilansjournalist, Oslo

«Å studere i Norge dreier seg mer om å reproducere enn å utfordre det vi tror vi vet.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen, Hanne Sigrun Byhring, John Peter Collett og Lorenz Khazaleh

«Hastverk og latskap?»

TIDSPRESS OG INCENTIVER:

Forskerforum nr. 7 dedikerte stor plass til dårlig kildebruk, lettvinthenvissningspraksis, kopiering av kildehenvisninger, akademiske vandrehistorier, med mere. Og for all del: Det er veldig bra at Forskerforum holder opp et slikt «skrifte-spel» for sine lesere. Noen hver kan ha begått «lettvinthensninger» i et omrømme. Men jeg tror, med hånden på hjertet, at vi alle ønsker

TORILL CHRISTINE LINDSTRØM, Institutt for samfunnspsykologi, UiB

å gjøre gode grundige jobber når vi publiserer. Når «lettvinthensninger» likevel kan påvises, synes jeg det er en for «lettvinthensning» å ene og alene skylde på *indre* mo-

ralsk brist hos den enkelte forsker. Hva med de *ytre* forholdene? Rammebetingelsene?

Er det utelukkende individuell dårlig tidsdisponering som skaper «hastverk»? Eller er det også snakk om objektivt tidspress? Tidspress på grunn av økende antall møter og komiteer, økende press på å skrive søknader, økende skjemavelde, økende byråkrati (ikke minst rundt undervisning og eksamener), og stadig mindre av tids sparende assistanse fra kompetent kontorpersonell?

Og hva med belønningssystemene ved universiteter og høyskoler? God gammel behaviouristisk læringsteori fastslår at for styrkings-betingelsene (i dette tilfellet: belønningssystemene) langt på vei

styrer adferd. Når universiteter og høyskoler forsterker (les: belønner) med stillingsopprykk, lønnsopprykk, tildeling av forskningspoeng og derved de årlige midler til videre forskning og faglige reiser og så videre – i stor utstrekning ut fra «telleanter», antall publikasjoner, altså mer *kvantitet* enn *kvalitet* –, er det innlysende at det blir om å gjøre å publisere *mye*, og for å klare det, *må* det skje fort! «Fort i svingene!» Og så kan det bli «fort og gale», kanskje. Iblant.

For all del, jeg tar ikke lettvinthensninger i forsvar. Men rammebetingelsene er en del av bildet. Universiteter og høyskoler får det de ber om. Eller «får som fortjent», som det også heter.

– Er det utelukkende individuell dårlig tidsdisponering som skaper «hastverk»? Eller er det også snakk om objektivt tidspress?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH) ligger i Trondheim og er en akkreditert privat høgskole organisert som en selvstendig stiftelse med tilknytning til Den norske kirke. Høgskolen er underlagt lov om universiteter og høyskoler. DMMH skal gjennom praksisnær og forskningsbasert undervisning gi bachelorutdanning, videreutdanning og mastergradsutdanning i samsvar med de krav samfunnet setter til kvalifisert arbeid i barnehagesektoren. Høgskolen har ca. 1300 studenter og ca. 150 ansatte, hvorav ca. 40 i administrasjon/drift. Høgskolen har en egen oppdragsavdeling, FEI.

Professor i spesialpedagogikk

DMMH utlyser en fast 100 % stilling som professor i spesialpedagogikk med intensjon om tiltredelse 1. august 2016.

Søknadsfrist 1. november 2015.

Søknaden sendes elektronisk via www.jobbnorge.no. Her finnes også full utlysningstekst.

Opplysninger om DMMH finnes på www.dmmh.no.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

www.dmmh.no

Faksimile fra Forskerforum nr. 7, 2015

Spinatdebatt

Er spinat ei god kilde til å få i seg jern, eller er dette ein myte som har fått spreie seg? Saka om akademiske vandrehistorier og plagiering av kjeldetilvisingar (Forskerforum nr. 7, side 14–19)

har ført til debatt om dette. Spinatdebatten er å finne i nettutgåva vår, Forskerforum.no.

RED.

Les mer på Forskerforum.no

Forskerforbundet flytter til Tullins gate 2

Forskerforbundets sentrale sekretariat flytter til Tullins gate 2 ved Holbergs plass (SAS-hotellet) i Oslo.

Fra mandag 14. desember er vi på plass i nyoppussede lokaler i 7. og 8. etasje. Vi ser fram til å ta imot medlemmer, tillitsvalgte og samarbeidspartnere i nye, tidsriktige og mer arealeffektive lokaler.

Selv om besøksadressen endres beholder vi dagens postboksadresse og telefonnummer.

Valgkomiteens innstilling

Valgkomiteen har lagt fram følgende innstilling til nytt hovedstyre i Forskerforbundet for perioden 2016–2018:

- Leder: Petter Aaslestad, NTNU (gjenvälgt)
- Styremedlemmer: Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus HF, Kristian Mollestad, Universitetet i Oslo, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen.
- Varamedlemmer: 1. Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen i Bergen, 2. Rolf Borgos, Høgskolen i Lillehammer, 3. Inger Auestad, Høgskolen i Sogn og Fjordane.

Valget skjer på Forskerforbundets representantskapsmøte på Hotel Bristol i Oslo

21. og 22. oktober 2015. Det er påmeldt 235 delegater fra 150 lokallag til representantskapsmøtet.

Forskere er usikre på hva de kan uttale seg om på Facebook

Flere forskere har opplevd kritikk fra universitetsledelse etter utspill på sosiale medier, skriver Aftenposten. Leder for Forskerforbundet, Petter Aaslestad, understreker at alle forskere har rett til fritt å uttrykke sine faglige synspunkter, også gjennom sosiale medier.

– Det ville være viktig og nyttig for ansatte i universitets- og høyskolesektoren å få formulert noen kjøreregler for hva som er akseptable og juridisk sett tillatte ytringer, sier Erling E. Gulbrandsen, professor ved Institutt for musikkvitenskap ved Universitetet i Oslo, til Aftenposten. Etter selv å ha opplevd å bli kalt inn på teppet av universitetsledelsen for å forsvare egne utspill og diskusjoner på Facebook, konstaterte Gulbrandsen Forskerforbundet for juridisk rådgivning.

– Det var oppløftende å snakke med dem. Mange forskere tror at å kritisere styre og stell er illojalt overfor arbeidsgiver, men det viste seg at vi som er akademisk ansatte har mye videre rammer for ytringsfrihet enn det jeg har fått inntrykk av på universitetet, sier han.

Hjernekraftprisen 2015

Forskerforbundet kunngjør med dette Hjernekraftprisen 2015. Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – lokalt, regionalt, nasjonalt, globalt. Prisen er en

formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-aktivitet. Prisen er på 100 000 kroner. En jury oppnevnt av Hovedstyret kårer de beste bidragene og fordeler prisen blant vinnerne. Prisen vil bli utdelt på et eget arrangement og kunngjort på Forskerforbundets nettsider.

Send oss din fortelling om betydningen av FoU-arbeid! Svarfrist 9. november 2015. Les mer her: www.forskerforbundet.no/hjernekraftprisen

Støtte til syriske flyktninger

Forskerforbundet har gitt kr. 15.000 til hhv. Flyktninghjelpen og Redd Barna, til deres arbeid for å hjelpe syriske flyktninger. Flyktningkrisen i Europa har utviklet seg til en humanitær katastrofe.

Flyktninghjelpen tilbyr husly, utdanning, juridisk rådgivning og vann- og sanitærtjenester til syriske flyktninger i Jordan, Libanon og Irak. Redd Barna vet hvilke spesielle behov barn i kriser har, og hvordan disse best kan møtes. De jobber i Syria og nabolandene, samt mange europeiske land for at barna raskt får tilgang på beskyttelse, mat, rent vann og medisiner.

Unios medlemsprodukter: 30 % rabatt hos Avis

Visste du at du som medlem i et Unio-forbund har tilgang til flere medlemsprodukter? Du får bl.a. 30 % rabatt på leie av personbil hos Avis, og 10 % rabatt hos Hellas-spesialisten Lilleput Reiser.

Andre medlemsprodukter er rabatt på sportstøy hos Stormberg og Under Armour, rabatt hos De Historiske hotell & spisesteder, og rabatt på leie av feriehus hos NOVASOL, Dansommer og Norgesbooking. Se www.unio.no for detaljer om medlemsproduktene.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet er landets** største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har 19 500** medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet arbeider for** høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i oktober/november 2015:

- 28.–29. oktober: Kurs i ledelse med fokus på omstillingsprosesser, for medlemmer i lederstillinger.
- 3. november: Kurs i praktisk lokallagsarbeid, for tillitsvalgte og styremedlemmer i lokallag.
- 5.–6. november: Kurs i omstilling for tillitsvalgte.
- 12. november: Kurs i kommunikasjon og påvirkningsarbeid for tillitsvalgte.

Med forbehold om endringer. Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

Vervekampanje

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet i 2015 får vervepremie i form av et gavekort på 250 kroner. I tillegg er du med i trekningen av en Tivoli DAB-radio eller en Le Creuset jerngrøte. Les mer på forskerforbundet.no/vervekampanje.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2013–2015: Petter Aaslestad, NTNU (leder), Annelise Brox Larsen, UiT Norges arktiske universitet (nestleder), Liv Berit Augestad, NTNU, Stig Ove Hjelmvoll, Barents Naturgass, Jan Hongso, Folkehelseinstituttet, Toril Ivarsoy, Universitetet i Bergen, Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara), Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger (2. vara), Ågot Aakra, NMBU (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp. **Kommunikasjon:** informasjonsleder Unn Rognmo, presse- og samfunnskontakt Robert Kippe. **Fagpolitisk avdeling:** avdelingssjef Bjørn T. Berg, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, spesialrådgiver Kari Folkenborg. **Avdeling for lønns- og arbeidsvilkår:** forhandlingssjef Frank O. Anthun, seksjonsleder Jorunn Solgaard, spesialrådgiver Kjetil Mørk, spesialrådgiver Tanya Nymo, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, organisasjonskonsulent Synne Freberg, organisasjonskonsulent Gerd Sandvik, organisasjonskonsulent Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilssen, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, regnskapskonsulent Elisabeth Johansen, konsulent Linda Pettersson, førstesekretær Jamil Mohammad Ali, førstesekretær Hans Askildsen, konsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Ane Rinnaas Skuseth, førstesekretær Tore Sandnes.

Lønn som fortjent!

AV HILDE GUNN
AVLØYP,
generalsekretær i
Forskerforbundet

For å være lønnsvinner i Norge har det frem til det siste vært et godt tips å jobbe innen olje og gass og være realfagsutdannet. Uttelling for høy kompetanse, lederansvar og lang erfaring har ikke nødvendigvis gitt god uttelling. En virkelighetsbeskrivelse som ikke er ukjent i akademia eller for medlemmer i andre kunnskapsvirksomheter.

Forskerforbundet har som andre tradisjonelle fagforbund en kollektiv tilnærming til lønnsfastsettelse og lønnsutvikling. Våre medlemmers lønnsforhold reguleres via tariffavtaler, og lokal årlig lønnsutvikling skjer via forhandlinger mellom ledelsen og tillitsmannsapparatet, enten sentralt, lokalt eller begge deler.

Dette gjelder særskilt i offentlig sektor, men også der vi har medlemmer i privat sektor, har vi – eller søker å få på plass – tariffavtaler som regulerer lønn og lønnsutvikling.

Det er imidlertid også andre muligheter for å høyne lønnsnivå og påvirke egen lønnsutvikling som ligger nær det enkelte medlem å ha innflytelse eller kontroll på. Dette er virkemidler som gjerne forbindes med å være ansatt i privat sektor, men som også gir muligheter innenfor kollektive tariffsystemer til å utløse eller bidra til å utløse lønnsutvikling for høyt kompetente ansatte.

Forskerforbundet utviklet en Guide for lønnsforhandlinger i staten i 2013 – faktaark nr. 1/2013, som kan lastes ned fra våre nettsider. Guiden er en praktisk og realistisk tilnærming til ulike situasjoner der lønn er

«I staten er det en forutsetning at krav i lokale forhandlinger begrunnes på individnivå.»

tema – og der det er berettiget og kanskje også forventet at lønn blir tatt opp av ansatt eller leder. Guiden tar sikte på å bevisstgjøre det enkelte medlem om når en lønnsvurderingsmulighet foreligger. Den inneholder råd og tips om lokale forhandlinger i staten, men også om de individuelle mulighetene og situasjonene som kan utløse lønnsvurderinger i andre sammenhenger enn ved kollektive forhandlinger.

Det viktigste er å ha fokus på lønnsutvikling som foregår i lokale forhandlinger, det være seg i stat, kommune, helseforetak, institutt med mer, og sende inn krav til din tillitsvalgte. I staten er det en forutsetning at krav i lokale forhandlinger begrunnes på individnivå. Det forutsetter at medlemmet har sendt inn begrunnede krav. Om ikke begrunnet krav blir sendt inn, vil du ikke stille til startstreken for uttelling i det lokale oppgjøret. Da vil det ta svært kort tid før du får mindrelønnsutvikling over tid som blir svært vanskelig å ta igjen.

Vær obs på at det ikke bare er når du får tilbudt en ledig stilling, at du antas å ha lønnsforventninger. Guiden peker på flere viktige situasjoner som man gjerne ikke tenker på som lønnsutviklingsmulighet.

Alle punktene i guiden er spesielt rettet mot statlig sektor, men lar seg overføre direkte eller indirekte til bruk i øvrig offentlig og privat sektor.

Det er viktig å kjenne sine lønnsutviklingsmuligheter og ikke minst ha en lav terskel for å bruke dem!

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, forhandlingssjef Frank O. Anthun, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Demotiverende styring

AV ÅGOT AAKRA,
varamedlem i
Forskerforbundets
hovudstyre

Finland har ry på seg for å vera det landet i Norden som så langt har lukkast best i satsing på kunnskap. Finland bruker om lag det doble av sitt BNP på forskning samanlikna med Noreg. Finland har, til dømes, hatt stor merksemd på teknologi- og ingeniørutdanning. Det heiter seg at satsinga som Finland har hatt på utdanning, har rusta arbeidsstyrken slik at landet raskt er i stand til å tilpassa seg endringar i næringslivet. Internasjonale rapportar meiner utdanninga som finnane tilbyr, gjer ein i stand til å tilpassa seg teknologisk og til å skapa innovasjon. Med slik sterk satsing og slik verdsetting av kunnskap skulle ein tru at forskingsmiljøa var tilfredse, at kvalitet var prioritet nummer 1. Eller? Ein kollega sende meg ein artikkel frå *Studies in Higher Education*: Management-by-results and performance measurement in universities – implications for work motivation (Kallio og Kallio). Her har

ein intervju over 1000 vitenskapelig tilsette ved finske universitet, og 80 prosent av dei meiner: «Nowadays in universities the content of the work is secondary; what is important is to produce as much as possible.» Me veit at diskusjonen

«Forskarar blir ikkje særleg inspirerte av teljekantar og sterk styring ovanfrå.»

om resultatbasert uttelling, teljekantar i utdanning, forskning, innovasjon kan vera temmeleg heit her i landet også, og i desse tider då «verdsleian-de» og «framifrå» er blant dei viktigaste adjektiva i departementets skriv, kan det vera på sin plass å minna om budskapet frå Kallio og Kallio: «It is important for decision makers, both on the government level and in universities, to understand that MBR [management-by-results] and similar doctrines are probably not the best ways of managing higher education organizations in the first place. However, given their adoption in some form in many countries, they should at least be developed to better acknowledge the role of intrinsic work motivation in the design of evaluation criteria for expert work.» Med andre ord: Forskarar blir ikkje særleg inspirerte av teljekantar og sterk styring ovanfrå. Kreativitet og høgkvalitetsforskning krev at forskarane har stor akademisk fridom; teljekantar og krav om å

«Kreativitet og høgkvalitetsforskning krev at forskarane har stor akademisk fridom.»

produksjon etter gitte byråkratiske kriterium synest å demotivera meir enn å motivera, i alle fall om ein ser til Finland. Truleg skil ikkje finske og norske forskarar seg særskilt mykje frå kvarandre på dette området. For å sitera eit intervjuobjekt i nemnde artikkel: «It [MBR] is not motivating. It feels as if some of the academic freedom has disappeared when the performance of individuals and units is monitored in accordance with predetermined measurements.»

«Øvrige»...

Våre vedtekter sier at lokallag skal dannes når arbeidsplassen har *tre eller flere medlemmer*. Etter en grundig opprydding på vårparten i år ble det dannet ikke mindre enn 40 nye lokallag. I skrivende stund har vi totalt 303.

Som kjent arrangeres det årlig såkalte sektorseminarer, på tvers av lokallagene. Disse har etter hvert utviklet seg til å bli viktige (uformelle) arenaer for erfaringsutveksling og overordnet politikktutforming, både innenfor arkiv, bibliotek- og museumssektoren; høyskolene; helseforetakene; universitetene og instituttsektoren.

Litt labert – til nå

Dessverre har vi ikke lykkes hvert år med å avholde sektorseminar for den gruppen som går under navnet «øvrige virksomheter». Interessen har vært liten. Allerede navnet antyder da også et slags utenforskap. Det er fullt forståelig at de som blir påført betegnelsen «øvrige», ikke uten videre føler seg kallet til å møte opp for erfaringsutveksling og politikktutforming. Men i august i år fikk vi til et seminar også for denne «sektoren». Seminaret gav inspirasjon og et fundament til å bygge videre på. En programkomite bestående av lokallagsledere fra Statens legemiddelverk og Kulturrådet ble nedsatt for å forberede neste års seminar.

Hvem er de?

Det er i alt drøyt 70 lokallag i gruppen «øvrige», 23 av dem tilkom i år. Til sammen organiserer de litt over ett tusen medlemmer. Cirka 40 av lagene befinner seg innenfor offentlig sektor, men det finnes også mange kunnskapsbedrifter innenfor privat næringsliv som har medlemslag hos oss. Man må ikke la seg forlede til å tenke at «øvrige» er synonymt med «mikroskopisk». Mange har en medlemsmasse på 50 til drøyt 100 (som Forskningsrådet, Kulturrådet, Legemiddelverket og Statped, for å nevne noen, tilfeldig valgte).

Av nyere lokallag på seminaret vil jeg spesielt nevne Statens Vegvesen og Statoil. Dette er foreløpig meget små lokallag, i gigantiske, kunnskapstunge organisasjoner – og følgelig med et betydelig medlemsvekstpotensial. Og vi har mange lokallag i lignende situasjon.

Fire av fem som i dag tar en doktorgrad i Norge, vil finne sin arbeidsplass utenfor UH-sektoren (ifølge tall fra UHR). Ikke alle universiteter og høyskoler er – for å si det forsiktig – like flinke til å forberede sine ph.d.-studenter på det livet utenfor academia som venter de fleste av dem, etter avlagt grad. Forskerforbundet vil nok i fremtiden ha en økt andel av medlemmer innenfor de virksomhetene som vi i dag kaller «øvrige».

Tiden

Manglende tid til faglig utvikling er et gjennomgående tema i vår medlemsmasse, uavhengig av hvilken sektor man tilhører. «Sammenhengende tid til forskning innenfor normalarbeidsdagen» er et viktig krav for våre ansatte innenfor UH-sektoren. I instituttsektoren er problemet også at det ikke avsettes nok tid til forskningsmessig å bearbeide innsamlet materiale, og i helsektoren og i ABM-sektoren møter vi lignende problemstillinger. På sektorseminaret for «øvrige» hørte vi om hvordan stadig nye rapporteringskrav kunne erfares som undergravende for den enkeltes faglige skjønn og autonomi. Konsekvensene blir det motsatte

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Fire av fem som i dag tar en doktorgrad i Norge, vil finne sin arbeidsplass utenfor UH-sektoren.»

av intensjonen: økt ineffektivitet og dårligere kvalitet – og for liten bruk av den enkelte medarbeiders kvalifikasjoner.

Rundt om i lokallagene har jeg merket en økende interesse for å ta del i ordningen med såkalt «ph.d. i offentlig sektor». Dette er en ordning som er utformet etter modell av nærings-ph.d.-ordningen. Mange av våre medlemmer ser klart hvordan egen virksomhet har behov for økt kunnskap, og ønsker å ta del i denne typen (videre)utdanning.

Fagutvikling kan foregå langs mange veier. Problemstillingen med for lite tid og ressurser til faglig utvikling har gyldighet for vår medlemsmasse på tvers av sektorene, og på tvers av stillingskategoriene. Det er viktig at vi får «virksomhetsledere» – om de nå er rektorer, museumsdirektører eller ekspedisjonssjefer i et departement – til å innse at økt kvalitet på bedriftens «tjenester» ikke kan sees løsrevet fra den enkelte medarbeiders mulighet for faglig utvikling.

Forskerforum

RETURADRESSE:
FORSKERFORBUNDET
POSTBOKS 1025 SENTRUM
0104 OSLO

B ØKONOMI
ÉCONOMIQUE

NORGE P.P. PORTO BETALT

Finn stillingsannonser på
www.forskerforum.no

